

WWW.UNILIB.BS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ПРОСВЕТНИ ГЛАСНИК

ИЗЛАЗИ ДВА ПУТ СВАКОГ МЕСЕЦА У СВЕСКАМА ОД 8 И ВИШЕ ТАБАКА. ЦЕНА ЈЕ: ЗА СРБИЈУ 12 ДИН., А ЗА ЦРНУ ГОРУ, БУГАРСКУ, БОСНУ, ХЕРЦЕГОВИНУ, АУСТРО-УГАРСКУ, РУМУНИЈУ И ТУРСКУ 15 ДИНАРА НА ГОДИНУ.

ПРЕПЛАТА СЕ ПЛАЋЕ
УПРАВИ КРАЉ.-СРП. ДРЖАВНЕ ШТАМПАРИЈЕ,
А РУКОПИСИ УРЕДНИШТВУ.

VII и VIII СВЕСКА У БЕОГРАДУ, 15. и 30. НОВЕМБРА 1884. ГОДИНА V

УКАЗИ ЊЕГОВОГ ВЕЛИЧАНСТВА

Његово Величанство Краљ благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, указом својим од 1. Новембра о. год. поставити:

- Стевана Рајчевића, управника Државне Штампариие, за управника друге класе.
- Михаила Спасојевића, рачуновођу пете класе Државне Штампариие, за рачуновођу треће класе.

Његово Величанство Краљ благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, указом својим од 1. Новембра о. год. поставити:

- Тодора Пингеровића, благајника Народног Позоришта, за благајника истог позоришта с платом одређеном му по новом буџету.

Његово Величанство Краљ благоволео је, на предлог министра просвете и црквених послова, указом својим од 8. Новембра ове год. поставити:

- За епископа епархије нишке господина *Димитрија*.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника средњих школа

Актом министра просвете и црквених послова

I. Постављени су:

- у БЕОГРАДСКОЈ УЧИТЕЉСКОЈ ШКОЛИ:
 - г. *Јеврем Илић*, за хонорарног предавача, 6. Новембра о. г.
 - у АЛЕКСИНАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:
 - г. *Ђорђе С. Стојковић*, свршени философ, за предавача, 5. Новембра о. г.

- у ЗАГОДИНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:
 - г. *Јован Силићал*, професорски кандидат, за предавача, 5. Новембра о. г.
- у ПОЖАРЕВАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:
 - г. *Богомил Свобода*, за учитеља IV класе музике и нотног певања, 12. Октобра о. г. (био је пређе постављен у нижој гимназији неготинској.)

II Премештени су:

у ПАРАТИНСКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Јован Јаворац*, предавач великоградшке ниже гимназије, 12. Новембра ове године, по потреби.

у КЉАЖЕВАЧКОЈ ГИМНАЗИЈСКОЈ РЕАЛЦИ:

г. *Јован Николић*, предавач параћинске ниже гимназије, 6. Новембра о. г. по потреби.

III Разрешени су:

у АЛЕКСИНАЧКОЈ НИЖОЈ ГИМНАЗИЈИ:

г. *Петар Бакић*, предавач, 29. Октобра о. г.

Постављења управитеља основних школа*Актом министра просвете и црквених послова***Постављени су:**

г. *Милија Ракић*, за управитеља школе кушаљевске, у округу пожаревачком, 31. Октобра о. г.

г. *Петар Петковић*, за управитеља школе петчанске, у пожаревачком окр., 19. Новембра о. г.

г. *Ђорђе Ивковић*, за управитеља школе медвећке, у Њупријском округу, 19. Новембра о. г.

г. *Светислав Жујовић*, за управитеља школе у Вреду, округа ваљевског.

Постављења, премештаји и разрешења од дужности наставника основних школа*Актом министра просвете и црквених послова:***I Постављени су:**

у БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Леносава Марићева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Бегаљци, 31. Октобра о. г.

г-ђица *Љубица Балаицкова*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Америћу, 31. Октобра о. г.

г-ђица *Полексија Срејићева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Великој Моштаници, 31. Октобра о. г.

г-ђица *Славка Васиљевићева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Поповићу, 31. Октобра о. г.

г-ђица *Драга Илићева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу школе у Пружатовцу 16. Новембра о. г.

г. *Радован Младеновић*, ђак гимназије, за заступника учитеља школе у Лисовићу, 19. Новембра о. г.

у ВАЉЕВРКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Анка Поповићева*, учитељска кандидатка, за привремену учитељку II разреда мушке школе у Вреду, 27. Новембра о. г.

у ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Владимир Јосифовић*, за заступника учитеља школе обрешке, 31. Октобра о. г.

у КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Софија Рајковићева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу II и III разреда школе тополске, 14. Новембра о. г.

у КРАЛИНСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Персида Равићева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу I разреда мушке школе у Кладову, 7. Новембра о. г.

г-ђица *Катарина Богдановићева*, испитана ученица Више женске школе за учитељицу II разреда мушке школе у Кобишници, 9. Новембра о. г.

у КРУШЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Спасенија Врбачева*, испитана учитељска приправница, за привремену учитељицу I раз-

реда мушке школе у Александровцу, 26. Новембра о. г.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђа *Љубица Миловановиќка*, бивша учитељица, за учитељицу V разреда више основне женске школе у Великом Градишту, 12. Новембра о. г.

г-ђица *Пулхерија Јелиќева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу I разреда мушке и женске школе жагубичке, 13. Новембра о. г.

г-ђица *Даница Першиќева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу I разреда школе у Петци, 19. Новембра о. г.

г-ђица *Теодора Ракиќева*, испитана учитељска кандидатка, за учитељицу I разреда школе ракиначке, 23. Новембра о. г.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Анђелина Херманова*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу школе радиначке, 7. Новембра о. г.

г-ђица *Зорка Протиќева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу I разреда мушке школе кусадачке, 10. Новембра о. г.

У ЉУПРИЈСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Катарина Тотиќева*, која је положила учитељски испит, за привремену учитељицу школе у Доњој Мутници, 3. Новембра о. г.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Катарина Спасиќева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу II разреда женске школе ужичке, 19. Новембра о. г.

г-ђица *Марија Пејиќева*, испитана ученица Више женске школе, за учитељицу III разреда женске школе ужичке, 19. Новембра о. г.

У ЦРНОРЕЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Лазар С. Пошовиќ*, свештеник, за заступника учитеља школе у Великом Извору, 3. Новембра о. г.

II Премештени су:

У ВАЉЕВСКОМ ОКРУГУ:

г. *Светислав Жујовиќ*, учитељ сва четири разреда школе врљанске, у I, III и IV разред исте школе, 27. Новембра о. г. по потреби.

У КРАГУЈЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Милева Петровиќева*, учитељица II и III разреда школе тополске, у Вукосавац, 15. Новембра о. г.

У КРАЈИНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Павле Савиќ*, учитељ II, III и IV разреда школе кобишничке, у III и IV разред исте школе, 9. Новембра о. г. по потреби.

У ПОЖАРЕВАЧКОМ ОКРУГУ:

г. *Стеван Добричиќ*, учитељ школе трновчанске, у Добрње, 12. Новембра о. г. по молби.

г. *Аврам Стаматовиќ*, учитељ сва четири разреда мушке школе жагубичке, у II, III и IV разред исте школе, 13. Новембра о. г. по потреби.

г-ђица *Катарина Савиќева*, учитељица сва четири разреда женске школе жагубичке, у II, III и IV разред исте школе, 13. Новембра о. г. по потреби.

г. *Петар Петковиќ*, учитељ сва четири разреда школе петчанске, у II, III и IV разред исте школе, 19. Новембра о. г. по потреби.

У СМЕДЕРЕВСКОМ ОКРУГУ:

г-ђа *Љубица Протиќка*, учитељица I разреда мушке школе кладовске, округа крајинског, у Нови Ацибеговац, 29. Октобра о. г. по потреби.

У ЉУПРИЈСКОМ ОКРУГУ:

г. *Ђорђе Иљковиќ*, учитељ сва четири разреда школе медвеђске, у II, III и IV разред исте школе, 18. Новембра о. г. по потреби.

г-ђа *Стана Грабовчева*, учитељица I разреда школе александровачке, округа крушевачког, у I разред школе медвеђске, 18. Новембра о. г. по молби.

III Разрешени су:

У БЕОГРАДСКОМ ОКРУГУ:

г. *Божидар Петровиќ*, заступник учитеља школе ритопечке, 1. Новембра о. г., јер је постављен за практиканта начелства округа алексиначког.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

г. *Драгомир Михаиловић*, привремени учитељ школе лисовићке, 15. Новембра о. г., јер је напустио дужност.

У ЈАГОДИНСКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Љубица Димићева*, учитељица школе бедушићке, 5. Новембра о. г. по молби.

У УЖИЧКОМ ОКРУГУ:

г-ђица *Томанија Трајковићева*, учитељица II разреда женске школе ужичке, 13. Новембра о. г. по молби.

У ЧАЧАНСКОМ ОКРУГУ:

г. *Радослав Лазаревић*, заступник учитеља школе тијањске, 15. Новембра о. г. по молби.

ПОСТАВЉЕЊЕ ЧЛАНОВА ИСПИТНОГ ОДБОРА ЗА ПРОФЕСОРСКЕ КАНДИДАТЕ

ЗА 1884-85 ГОДИНУ

Министар просвете и црквених послова, актом својим од 7. Новембра о. г., поставио је за чланове испитачком одбору професорских кандидата ова лица:

ЗА БОТАНИКУ:

г.г. д-ра *Јосифа Панчића* и д-ра *Саву Петровића*;

ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКУ СА ЗЕМЉОПИСОМ:

г.г. *Пангу Срећковића*, пуковника *Јована Драгашевића* и *Љубомира Ковачевића*;

ЗА ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК:

г.г. *Шарла Арена* и *Настаса Петровића*;

ЗА ПСИХОЛОГИЈУ И ЛОГИКУ:

г. *Михаила Вујића*;

ЗА МАТЕМАТИКУ ВИШУ И НИЖУ:

г. *Димитрија Нешића*;

ЗА ФИЗИКУ:

г. *Косту Алковића*;

ЗА ОШТУ ИСТОРИЈУ С ЛИТЕРАТУРОМ:

г.г. *Светомира Николајевића* и *Јована Борђевића*;

ЗА ЗООЛОГИЈУ, АНТРОПОЛОГИЈУ, ФИЗИОЛОГИЈУ И ДИЈЕТЕТИКУ:

г.г. *Буру Козарца*, д-ра *Лазу Стефановића* и д-ра *Лазу Лазаревића*;

ЗА ХЕМИЈУ:

г. *Симу Лозанића*;

ЗА ЛАТИНСКИ ЈЕЗИК:

г. *Јована Туромана*;

ЗА МЕХАНИКУ:

г. *Љубомира Клерића*;

ЗА НЕМАЧКИ ЈЕЗИК:

г.г. *Буру Козарца* и *Јована Борђевића*;

ЗА УПОРЕДНИ ЗЕМЉОПИС:

г.г. пуковника *Јована Драгашевића* и *Јована Борђевића*;

ЗА ПЕДАГОГИКУ И МЕТОДИКУ:

г. д-ра *Војислава Бакића*;

ЗА КОСМОГРАФИЈУ:

г. *Милана Андоновића*;

ЗА НАЦРТНУ ГЕОМЕТРИЈУ:

г. *Димитрија Стојановића*;

ЗА СРПСКИ И СЛОВЕНСКИ ЈЕЗИК:

г.г. *Јована Бошковића* и *Светислава Вуловића*;

ЗА МИНЕРАЛОГИЈУ И ГЕОЛОГИЈУ:

г. *Јована Жујовића*;

ЗА СВЕТО ПИСМО, КАНОНИЧКО ПРАВО И ПАСТИРСКО БОГОСЛОВЉЕ:

г. *Протосинђела Никанора*;

ЗА ЦРКВЕНОСЛОВЕНСКИ И ГРЧКИ ЈЕЗИК:

г. *Јаникија Поповића*;

ЗА ДОГМАТИКУ, МОРАЛНУ ИСТОРИЈУ ХРИШЋАНСКЕ ЦРКВЕ И ОМИЛИТИКУ:

г. протојереја *Живојина Јовића*;

ЗА ИСТОРИЈУ СРПСКЕ ЦРКВЕ, ЦРКВЕНО БОГОСЛОВЉЕ, ЦРКВЕНУ КЊИЖЕВНОСТ И РУСКИ ЈЕЗИК:

г. *Јеврема Илића*.

ПБр. 12.265

7. Новембра 1884 год.,

Београд.

РАСПИСИ

МИНИСТРА ПРОСВЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА

I

Свима начелништвима и управама вароши Београда и Мајданпека.

Према распису о превођењу ученика из школе у школу, од 18. Октобра ПБр. 11.400, наредио сам, те су наштампани нарочити обрасци или спроводнице за превођење таквих ученика из школе у школу.

Од тих спроводница шиљу се начелништву (управи) еземплара с поруком да се свакој школи пошље по један на употребу. Тај примерак ће се чувати у школској архиви, а свака општина школска дужна је набавити својој школи толико комада, колико јој устреба за годину или више. Штампани се примерци могу добити или од књижара или непосредно из државне штампарије за новце, иначе ће учитељи морати писати рукописне спроводнице по истом образцу.

ПБр. 11.981

1. Новембра 1884 год.,
Београд.

Министар просвете и црквених послова

Ст. А. Поповић

II

Свима начелништвима и управи вароши Београда и Мајданпека.

Да би се издавање сведоцаба школских ученицима основних школа вршило с више тачности, с више контроле и свуда на један начин, наређујем ово :

1. На свршетку школске године учитељ IV разреда начиниће списак имена оних ученика који свршавају тај разред и хоће да узму школску сведоцбу.

2. По томе списку написаће учитељ сведоцбе, а где има управитељ, са управитељем заједно.

Сваку сведоцбу потписаће учитељ, а где има управитељ, потписаће је и он. У овом случају потпис управитељев долази на десној, а учитељев на левој страни.

3. Списак имена тих ученика заводиће се у протокол и чувати у архиви.

4. На сваку сведоцбу има се ударити печат школског одбора. У исто време поништиће се на сведоцабама прописане марке жигом школског одбора, као школске власти. Ударање печата и поништавање марака на овим сведоцабама има се вршити по могућности у седници школског одбора, а у сваком случају у присуству председника школског одбора.

5. За ученике пак који се преко године пресељавају из једне школе у другу, важи наредба саопштена расписом ПБр. 11981 од 1. Новембра ове године.

Начелништво — управа — ће предати свакој школи по један примерак ове наредбе с препоруком учитељима и управитељима, да је у архиви чувају и по њој се тачно управљају.

ПБр. 11357

9. Новембра 1884 год.
Београд.

Министар просвете и црквених послова

Ст. А. Поповић

III

Свима старешинама средњих школа

Често се дешава да у кабинетима, збиркама или иначе нестане по која ствар или се нечувањем са свим упропасти пре времена, на пошто се то сазна, буде наређено да се место те ствари друга нова набави на трошак онога који ју је сатарио или рђаво чувао. Али како се не зна права или куповна вредност такве ствари, то се због тога чине излишне преписке докле се ствар не упути као што треба.

Да би се у напредак по могућности то избегло, нужно ће бити да се у пописном листу (инвентару) поред имена ствари налази и њена вредност у динар. монети. Пошто у садашњим штампаним пописним листама нема нарочитог ступца за назначење вредности ствари, а нове пописне листе

неће се још за дуго прештамповати, јер их још довољно има на продају у државној штампарији, то се овим наређује свима старешинама средњих школа, виших и нижих да у примедби, на празном месту повуку по једну линију ради тога и у том ступцу да се забележи вредност сваке могуће стварчице поред њезина имена.

Ово ће се чинити и код ствари већ набављених и код оних које се у напредак буду набављале и

где се зна вредност по рачуну и где год ју је могуће одредити.

ПБр. 13134

27. Новембра 1884 год.

Београд.

Министар просвете и црквених послова

Ст. Д. Поповић

Записник Главног Просветног Савета

САСТАНАК ССХV

29. Фебруара у Београду 1884.

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Јос. Пецић; референт за основну наставу: Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Др. В. Бакић, Др. Лаза Стефановић; ванредни чланови: Љуб. Ковачевић, Јов. Борђевић, протос. Никанор, Драг. Плајел, Бор. Тодоровић и Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник 214. састанка. Примљен је и потписан.

II

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 24. Фебруара ПБр. 1658. с којим шаље Главном Просветном Савету на оцену књиге: Граматику немачкога језика по Маџу I део и Српски Правопис обе од г. *Ст. Чутурила*, које књижара браће Јовановића из Панчева нуди за учебнике у школама, с питањем, могу ли оне поднети за учебнике. Одлучено је: да Немачку граматику прегледа г. *Ст. Д. Поповић*, а Српски Правопис г. *Љуба Ковачевић*.

III

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 22. Фебруара ПБр. 1699. с којим шаље Савету у рукопису дело г. *Николе Десићковића*, суплента: Геологија за више разреде средњих школа, да га Савет оцени и да своје мњење, може ли се оно усвојити за учебник, и у случају да може, колику награду ваља дати писцу. Одлучено је: Да дело прегледају и о њему Савету реферују г. *Љ. Клериф* и г. *Ст. Бајаловић*.

IV

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова*, од 24. Фебруара ПБр. 1671. у којем пита Главни Просветни Савет за мњење, треба ли г. *Тодору Мијушковићу*, директору ниже гимназије уважити једну годину службе, коју је провео као учитељ у Сарајеву.

Мњења су била подељена. Једни су сматрали да оваки случај не потпада под 4 алинеју чл. 57. закона о основним школама, а ако се узме да може потпадати под 6. алинеју истог члана, онда о томе одлучује сам министар.

Други су узимали да молилац и ако није учитељ и као професор може се уврстити у категорију учитеља и одлуку о њему да треба донети на основу 57 чл. закона о основним школама. По том већином гласова одлучено је: Да се г. *Мијушковићу* уважи једна година, коју је као учитељ провео у Сарајеву.

V

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова*, од 28. Фебруара ПБр. 1853. с којим шаље Главном Просветном Савету дело г. *Николе Стојановића*, учитеља под именом „Краљевина Србија“ намењено за ручну књигу учитељима основних школа, да га Савет оцени и да своје мишљење, може ли се оно усвојити за ту циљ, и, ако може, колику награду треба дати писцу. Одлучено је: Да дело оцене и Савету поднесу реферате о њему г. *Д. Јовановић* и г. *Јоксим Марковић*.

VI

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова*, од 28. Фебруара ПБр. 1739. с којим шаље Савету молбу г. *Ристе Василица*, учитеља, за уважање година учитељске службе проведене на страни, и тражи мњење саветско о томе, могу ли се г. Василицу уважити те године на основу поднесених докумената.

Одлучено је: Да о томе Савету поднесе реферат нарочити одбор за такве послове.

VII

Г. *Ст. Д. Поповић* у име своје и г. *И. Никетића* реферује о молби г. *Кузмана Бацовића* и његове жене г-ђе *Јелене* за уважање година учитељске службе на страни проведене, да су они обоје служили у учитељској служби у Ст. Србији по четири године.

Одлучено је: Да се г. *Кузману* уваже све четири године сада, а г-ђи *Јелени* кад постане стална учитељка, јер је сада још привремена.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХVI

7. Марта 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; референт за основну наставу Ст. Д. Поповић; редовни чланови: арх. Н. Дуцић, Др. Вој. Бакић, Драгољуб К. Јовановић, Др. А. Стефановић; ванредни чланови: Љуб. Ковачевић, Јован Борђевић, протос. Н. Ружић, Драг. Плајел, Бор. Тодоровић, Дим. Јовановић и Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник 215. састанка. Примљен је.

II

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова*, од 24. пр. месеца ПБр. 1592. којим тражи од Савета мњење, може ли се г. *Милорад Терзић*, који је актом његова претходника а по саслушању Главног Просветног Савета отпуштен из службе, опет примити у службу, наводећи да је уверен да г. Терзић неће више падати у погрешку, због које је отпуштен.

Већином гласова Савет је одлучио: да се г. министру изјави: пошто већина саветска ни пређе није била за то да се он отпусти, то је и сада за то да се он прими у службу.

III

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова*, од 3. ов. месеца, ПБр. 2081. којим представља Савету да је наредба његовог претходника од 19. Децембра о давању благодејања ученицима средњих и виших школа у примени својој наишла на тегобе, и тражи да Савет изради правила о давању благодејања с обзиром на прилике и природу појединих врста школа.

Главни Просветни Савет већином гласова одлучио је: Да се почевши од 1. ов. мес. даје благодејање у средњим школама по овим правилима:

ПРАВИЛА

О ДАВАЊУ БЛАГОДЕЈАЊА У НИЖИМ И ВИШИМ СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

I

У нижим и вишим гимназијама и реалкама и у вишој женској школи може добити и уживати државно благодејање онај ученик — она ученица — који (која), поред доказано сиромашног стања, нема у једном двомесечју више од две *добре*, а ни једне *слабе* или *рђаве* оцене из појединих научних предмета и који (која) из сваке вештине (обавезне) има најмање оцену *добар*.

У научне предмете рачунају се у гимназијама сви они који су побројани од 1. до 10. закључно у наставном плану од 20. Авг. 1881. ПБр. 5455, у реалкама сви они, који су побројани од 1. до 19. закључно у наставном плану од истог дана ПБр. 5456 и у вишој женској школи сви они, који су побројани у члану 5. закона о уређењу исте школе од 19. Јануара 1879. од 1. до 13. закључно и поред тога још један страни језик (в. другу алинеју истог члана).

У учитељским школама не сме ни један благодејанац у једном тромесечју имати из научних предмета више од три *добре* оцене, искљу-

чујући све друге мање, а из вештина мора сваки имати најмање оцену *добар*, као и у другим средњим школама.

У Богословији у I разреду може добити државно благодејање у почетку онај ученик, који поред доказано сиромашног стања, има у општем резултату оцена најмање *три и по*. То благодејање уживаће прва два месеца, а по истеку та два месеца захтева се да сваки благодејанац у сваком разреду сваког двомесечја има одличних или врло добрих оцена више но добрих, искључујући сваку слабу или рђаву оцену. У богословији рачуна се у научне предмете и црквено певање.

II

У нижим гимназијама и реалкама и у вишој женској школи државно благодејање не могу ни добити ни уживати ученици (ученице) I и II разреда.

III

Из владања мора сваки благодејанац имати најбољу оцену, која је прописана законима школским.

С тиме је и састанак закључен.

САСТАНАК ССХVII

14. Марта 1884. у Београду

Били су: председник: Д. Нешић; референт за основну наставу: Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Љуб. Клерић, Др. В. Бакић, Др. К. Јовановић; ванредни чланови: Љуб. Ковачевић, Јован Ђорђевић, протосинђел Н. Ружичић, Ђ. Козарац, Борисав Тодоровић и Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник 216. састанка. Примљен је и потписан.

II

Г. Ст. Д. Поповић прочитао је свој и г. П. Никетића реферат о молби г. Ристе Василића, учитеља, да му се уваже године на страни проведене учитељске службе.

С обзиром на то, што је ово одличан учитељ Главни Просветни Савет сложивши се са мњењем референата одлучио је: Да се г. Василићу уваже у године учитељске службе једна година седам месеци и петнаест дана, које је као учитељ провео у Босни.

III

Настављен је претрес програма за основне школе и усвојен је програм за *Српски Језик* у IV, V и IV разреду; за *Словенски Језик* у III и IV разреду; за *Рачун* у I, II, III, IV, V и VI разреду.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХVIII

21. Марта 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Ј. Пецић; референт за основну наставу Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Љуб. Клерић, Др. В. Бакић, Др. Д. Стефановић; ванредни чланови: Љубомир Ковачевић, Јован Ђорђевић, прот. Н. Ружичић, Бор. Тодоровић, и Петар Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан је записник 217. састанка. Примљен је и потписан.

II

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 20. ов. мес. ПБр. 2664, којим позива Главни Просветни Савет да му кандидује лица, која ће присуствовати овогодишњим испитима ученика гимназијских реалака, нижих и виших реалака и гимназија, учитељских школа и богословије.

Одлучено је: да г.г. Љ. Клерић, Ст. Д. Поповић и Љ. Ковачевић саставе листу кандидације и поднесу је Савету.

III

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова*, од 20. ов. мес. ПБр. 2663, којим позива Главни Просветни Савет, да му кандидује лица, која ће у основним школама држати годишње испите.

Одлучено је: Да г.г. Љ. Клерић, Ст. Д. Поповић и Љ. Ковачевић саставе листу за кандидовање и поднесу је Савету.

IV

Настављен је претрес програма за основну школу и примљени су: 1. Програм за предавање *Геометријских облика* у V и VI разреду. 2. Програм из *Земљописа* за II разред у свему; а за III разред само у начелу.

С тим је састанак закључен.

САСТАНАК ССХІХ

28. Марта 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Ј. Пецић; резерват за основну наставу: Ст. Д. Поповић; редовни чланови: Љ. Клерић, Др. А. Стефановић; ванредни чланови: Љ. Ковачевић, Ј. Ђорђевић, протос. Н. Ружичић, Ђ. Козарац, Драг. Плајел, Бор. Тодоровић, Дим. Јовановић и П. Никетић. Пословођа Жив. П. Симић.

I

Прочитан и потписан записник састанка 218.

II

Г. Ст. Д. Поповић, прочитао је листу кандидата за надзорнике за средње школе. Примљена је.

III

Г. Ст. Д. Поповић прочитао је листу кандидата за надзорнике за основне школе. Примљена је.

IV

Г. Борисав Тодоровић прочитао је реферат свој, који је потписао и г. Алковић о Физичи Мите Петровића. Реферат гласи:

ГЛАВНОМ ПРОСВЕТНОМ САВЕТУ

Главни Просветни Савет одлучио је на 143. састанку, да прегледамо „Основе Физике“ што је написао професор Мита Петровић.

У овој књизи има местимице по нешто погрешно, што се може лако исправити и у слогу; а има опет по нешто непотпуно, што би се могло обрадити, кад би се књига штампала по други пут. Обе врсте погрешака изређаћемо по странама.

12. „Неједнако кретање“ место променљиво кретање.

15. „Број, који показује, колико је пути неко тело теже од исте запремине чисте воде, назива се специјална тежина тога тела“, место: колико је пута неко тело теже од чисте воде исте запремине.

16. „Пошто брзина тела у падању једнако расте, то би морало исто за неко извесно време исти пут да пређе, који би прешло за исто време оном непромењивом брзином, која се управо налази у средини оних брзина, што их тело имало на почетку и крају оног времена“. Ова је реченица нејасна, а могла би се овако исказати: При падању брзина тела мења се и то увећава се; но ми не можемо наћи непромењиву брзину, с којом би тело за исто време прешло и онај исти пут. Ова постојана брзина јест средња брзина између брзине у почетку и брзине на крају падања.

17. Код Атвудове машине требало је, да дође слика, да се спомену делови те машине и рад на њој

18. Дићи 1 килограм на 1 метар висине за 1 секунду, није метаркилограм или јединица рада, већ то би био ефекат, а дићи 1 килограм 1 метар, то је јединица рада — метаркилограм.

Код равнотеже: две силе, треба додати две супротне силе.

19. Требала би справица за објашњење паралелограма сила.

24. Ако шипка може да се креће око једне тачке, треба додати око крајње тачке.

25. Истокраки озиб место равнокраки озиб. Једнаки тасеви место тасови једнако тешки.

26. Док не буде равнотежа, треба додати хоризонтална равнотежа.

27., 28., 29., 30. Књака место кука; котур (чекрк) место колотур; точак на времену, мотовило, вратило место витао и чекрк.

35. Центрифугална машина само је споменута, а ваљало је ставити слику и главне огледе.

36. Погрешно је иказан закон о дужинама шеталица. Требало је казати: кад је клатно 4, 9, 16, 25 итд. пута краће, клати се 2, 3, 4, 5 итд. пута брже.

44. „Колико је тешка запремина течности“, место колико је тешка маса течности.

46: 47. Скала на ареометру погрешно је означена, те не одговара ни волуменометру, ни дензиметру, ни процентном ареометру.

55. Мариотов закон није тачно исказан. „Притисак гасова је у толико већи, што се већа сабију“, место напон или ширљивост гасова у толико је већи, што су јаче притиснути, или запремина неког гаса у толико је мања, а густина већа, у колико је већи притисак на гас.

64. Пера за мерење тела место за мерење тежине тела.

86. Нека руда, треба казати гвоздена руда.

Код електр. клатна стоји: „Та шипка неће више ту лопту да привуче.“ Треба казати: та ће шипка одбијати лопту, док у њима има електрине.

94. Овде би требало боље разликовати слободан и везан електрицитет.

96. „Електроскоп показује да ли се у ком телу налази електрицитет.“ Тачније би се казало, да ли у телу има слободна електрицитета, или, да ли је неко тело електрисано.

97. На слици код електроскопа требало је означити и електрисану шипку као и знацима обележити размештај електрицитета.

101. „— Е напротив одбијен и спроведен“ треба додати: у земљу.

103. Кад грми ваља врата отворити, место затворити.

104. Код галванског елемента стоји: „да се додирују плоче од бакра и цинка“, а требало је казати, да се не додирују у течности, већ се споје жицом ван течности.

120. Код одбијања светлости нема другог закона о одбијању, а то је, да зрак упали и одбијени стоје у једној равнини, која иде кроз упаци зрак и перпендикуларну на одбојну равнину. Но и први закон није исказан као што се обично чини, јер су узети услови према огледалу, а требало је узети према управници.

121. и 122. Требало је однос величине углава представити и објаснити на слици 58.

Потпуно одбијање ваљало је тачније објаснити и додати, да то само онда бива, кад зраци иду из ређе средине у гушћу.

123. На слици 60. требало је означити ход зрака кроз призму.

128. Код објашњења фотографије има: „папир пробијен хлорним сребром“, и „заклоњена места остану на папиру светла“, место да се каже папир прожман, натопљен хлорним сребром или умочен у раствор сребра и соли, да постане по њему хлорно сребро; закоњена места остану непромењена или бела као што су и била.

130. Код стереоскопа: „У две слике гледамо, а само једно тело видимо“, место видимо један лик, као да гледамо сам предмет.

У језику има погрешака, као; уплив м. утицај, преко шипке од стакла прећи ћу перушком м. превући ћу; светлеће тело, ш њом м. с њом, спроводење м. спровођење и т. д. Осим тога на више места ред речи у реченицама је немачки, с тога је слог тежак.

Осим ових омањих погрешака и недостатака књижица је добро удешена за ниже разреде средњих школа, а одговара и програму; с тога смо мњења, да ова књига може привремено послужити као ручна књига за ученике у нижим гимназијама.

28. Марта 1884.
у Београду.

Ј. АМКОВИЋ

професор велике школе

БОРИСАВ Ђ. ЈОДОРОВИЋ

професор учитељске школе

Главни Просветни Савет усвојио је мишљење референата, да се Физика Мите Петровића може одобрити за ниже разреде средњих школа као привремена ручна књига,

IV

Прочитани су реферати г. Јеврема Илића и Ник. Ружичића о спису проте Николе Беговића „Литургији Српској“, који гласе:

I

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет изволео је почастовати ме својим поверењем, да прегледам рукопис г. Николе Беговића, проте карловачкога, под насловом: „Српска Литургија или Љепота цркве, утвари, обреда и молитава у православној општој, на по се у српској народној источној цркви“ и да поднесем своје мишљење, да ли би се поменути рукопис могао употребити у настави у средњим школама. Прочитавши послат ми рукопис, част ми је поднети Главном Просветном Савету следећи извештај:

Рукопис г. Беговића износи 64 рукописна табака, и садржина му је подељена на 4 главе, од којих у првој говори се: „о светијем местима“, у другој — „о светијем службама“, у трећој — „о светоме времену“, и у четвртој — „о светијем књигама црквенијем“. У почетку рукописа стоји опширан приступ, у коме г. писац обележава план и цел свога дела, а на крају је „завршна ријеч“ и затим „додатак“, у коме су протумачене „главне ријечи црквене“, као: „акатист“, „алилуја“, „амин“ и т. д. На првом листу првога табака написао је и потписао преосвећени епископ горњокарловачки господин Теофан, да је прочитао цело дело г. Беговића и да нема у њему ничега, што би било противно нашој светој православној вери. Тим је начином дело г. Беговића с надлежне стране већ оцењено у погледу религијском.

Што се пуноће тиче, дело г. Беговића обухвата све оно, што спада у православно-хришћанску литургију и одговара потпуно цели, којој је намењено. Цел та одређена је у самом почетку приступа овим речма г. писца: „Рад овај мој намијенио сам ја народу, и то народу српском.“ Према такој цели, г. писац старао се, да што већма популарише богословско излагање црквених светиња, и да доведе у свезу свој предмет са животом и обичајима српскога народа, како би се у „Српској Литургији“ огледала „вјерна фотографија српска“ и „отпечатак душе и духа народнога“. Ради доказа, да је

православна вера уткана у живот српског народа, г. писац, поред навођења разних обичаја и изрека народних, у којима се опажа дух православнога хришћанства, наводи и многе песме народне, које су потекле из народног схватања хришћанства у опште и православља на по се. Нарочиту пажњу заслужују неки одломци, у којима су детаљно описани црквени обреди српско-народнога типа, као што су резање колача о славама, побратимство и т. д.

Односно израде може се смело рећи, да се по њој познаје, да је г. писац дубоко схватио свој предмет и да га је радио с највећом вољом и стрпљењем. Стил је г. писца оригиналан, али се баш у тој оригиналности огледа живот и једрина његова. У свакој реченици најочигледније је истакнуто и православље и најватреније родољубље. Живећи у додиру с људма римокатоличке вере, и у месту, где се често вређају религијска осећања Срба, г. писац се старао да књигом својом упозна свој народ не само с облицима наше свете вере, него још и са оним узвишеним хришћанским врлинама, које могу да очеличе за истрајност, те с тога на многим местима дело његово има чисто полемички карактер. Кад се узму у обзир околности, у којима живи г. писац и један део српскога народа, мора се признати, да г. писац ни тим није окрњио важност свога дела, ма да не би с горега било, кад би се избацило оно, што је искључиво местне природе.

Према свему поменутом, мишљења сам, да би требало на сваки начин штампати дело г. Беговића.

Но како поменуто дело није спрењено за школски учебник, и како му је цел далеко шира од цели школске књиге, то сам слободан учтиво предложити, да Главни Просветни Савет, ако нема другога начина, умоли господина министра, да он предложи вишој духовној власти, да се дело г. Беговића штампа о трошку црквенога фонда.

4. Фебруара 1884. год.

у Београду.

С поштовањем

ЈЕВРЕМ А. УЛИЋ
професор богословије

II

Главном Просветном Савету

Главни Просветни Савет предао ми је „Српску Литургију“ рукопис г. Николе Беговића, проте горњо-карловачког, да прегледам и дадем своје мњење, може ли се ово дело употребити за наставу у средњим школама. Прегледавши поменуто дело, част ми је исказати своје мишљење о њему у овој садржини :

1. Дело ово није ни удешавано да буде стручан учебник за ма коју, па ни за средњу школу; него више садржи патриотске *беседе*, да се у српском народу буди и загрева љубав према православној цркви и њеним обредима. Пошто је пак наш народ за многе црквене богомоље и обреде везао и неке своје обичаје, и пошто су они строга особина народа, то је и писац овога дела нашао за свештеничку и патриотску дужност, да народ светује, да остане при својим леним обичајима.

2. Да би постигао ову цељ, писац се користио многим народним умотворинама, које су марљиво покућене, али мал' не силом натезане, да потврде оно, чему учи строга наука овога предмета. А ова љубав према народним религијским обичајима, навела је писца, да осуђује систематички написана дела, која садрже науку опште православне цркве. Г. Никола Вукићевић, једини од наших научених људи световњака, који се потрудио да и од црквеног знања унесе нешто у школу, са мало штедње нападнут је у предговору овога дела, због његовог „Изјашнења св. Литургије“. Тако и књига, коју је са пуно хришћанских осећаја и љубави написао А. Н. Муравјев под именом „Писма о служби Божијој“, а за наш је народ превео Ђ. Даничић, нападнута је.

3. Из истог узрока писац и ако се обећава у предговору, да његово дело не смера ни на полемику ни на апологију, на много се места маша препирке са латинима, а нарочито са хрватским свештеницима. Таква је препирка о „пропелу“ (распећу), о неправилном писању имена

Исус (Иисѡс), о томе што латини мрсе у суботу и недељу вел. поста и т. д.

4. Напустивши праву цељ оваке науке, писац говори у своме делу о стварима, које се ни мало не тичу службаба ни обреда православне цркве о свему. Говорећи о звонима, казује, како не треба звонити у време грмљавине, говорећи о празницима и радном времену, одређује шта је породица, шта народ и владалац, па казује, и како различни народи различно називају *гостодара*. У исто време говори о потреби подизања школа и цркава; како треба поштовати и издржавати свештенике, којима смо се на крштењу заклели (?); о поштовању власти и т. д. А говорећи о св. моштима, писац удара на народну празноверицу о вукодлацима и вештицама, за које вели да нису ништа друго него телеса умрлих грешника, којима треба молитвом испросити опроштај, а не пробадати их глоговим коцем. За тим се казује, колико треба да је дубока рака, како Срби поштују своје гробље и т. д.

5. Писац о многим важнијим предметима или прећуткује, или врло у кратко а гдешто и погрешно говори, н. пр. о *антиминсу* казује како изгледа али не тумачи његово име, и не казује нам, да је то као и покретни престо, на коме се може служити и ван освећене цркве, па и у пољу кад је потреба. О *ђаконику* говори да је то орманић за ситнице, и да у подекојим црквама има удубљено огњиште за потребу кађења. Међутим ствар је позната, да ђаконик није ништа друго, него баш то удубљено огњиште управо према жртвенику, и да су у њему у старије време чуване све скупље свештене ствари, над којима су ђакони водили надзор. Ту су ђакони имали права седети, кад епископи седе на горњем месту, или горњем престолу, а свештеници на сапрестолима. Због свега тога, овај је одељак олтара (удубљено место у зиду) и прозван *ђакоником*. — Доцније се почео ђаконик употребљавати за огњиште, а за одежде и скупоцене освећене ствари граде се нарочито ормани, али они нису ђаконик. Овде напоменусмо само то, а таквих погрешака и празнина у излагању поменуто науке има још доста.

6. Супротно овим недостатцима, писац је веома обилат у описивању и хваљењу народних обичаја. На појединим местима сâм се одушевљава до поетског заноса; а на другима опет тражи да му народна поезија потврди најозбиљније предмете ове науке, а на много места служи се примерима и изрекама, које могу служити сâмо за смех и шалу, а не за озбиљну науку. Тако, говорећи о *метанијама* (стр. 75.) не може да се уздржи, те да не рекне коју реч о обичају метанисања код нашег народа приликом поздрава, а затим прелази у опште на начине поздрављања. Ту казује како Српкиња прихвата „Помози Бог,“ и клањајући се до појаса одговара: „Бог ти помогао!“ ту је казивање о старом словенском здрављењу „падам до ног;“ ту је — као што га писац зове — „снижено здрављење“ из народних песама: „Па га љуби у скут и у руку.“ — Пошто је казао како се ти скромни народни обичаји још држе по Босни и старим српским крајевима, писац осуђује западне Словене који су напустили такве поздраве, а примили „етикетно;“ *Küss die hand.*“ Спомиње за тим „*Rantofelkuss*“ — обичај римске цркве; саветује младе Србе и Српкиње да љубе своје обичаје, и наводи једну анекдоту, која нити служи као потпора томе саветовању, нити пак и најмање стоји у свези са предметом о коме је говор, т. ј. са метанисањем. Оваквих анекдота има на више места, а ми обраћамо пажњу на једну општепознату (стр. 83.) тумачећи „Премудрости прости,“ писац вели да треба „разлучити цркву од некога другог места,“ јер „црква је да се Бог моли, а вашар је да се пазари,“ а затим наводи познату анекдоту, у којој се прича како је неко казао попу: „каква ти је то премудрост, отворити и затворити врата“? — Није zgodнија ни употреба многих песама, које су негде целе преписане (стр. 12.), а негде у одломцима као на страни 148., где писац хоће да докаже како Срби поштују света времена (празнике), па наводи ове стихове познате лирске песме:

„Сви су дани од сребра сковани
А субота од сувога злата
Субота је Недељу донела“.

Ко зна каква је остала садржина ове лирске песме, и у којим се приликама она пева, лако ће видети, да јој није место у Литургици. — Говорећи о лепоти службе у православној цркви, писац је уподобљава лепој окићеној девојци! (стр. 71. архијер. служба). А говорећи о „безчином вошљу“ (стр. 197.) има врло оштра и слабо естетична осуда оних, који се у цркви, по речима писца, „крсте кукавчо и немарно као да пређу мотају, кад певају млате ругама, отобоље успицама, вичу горе него онај у шуми код говеда.“ На послетку, целу ову сектенцију, противу тих, што руше начела „естетике и акустике,“ писац завршује гласом цркве: „Ко не слуша преданија и правила св. отаца, тај је повин вечној муци.“ — Но још је чудније, што писац говорећи о укупу мртвих у „опасци“ (стр. 84.) наводи један „необичан обичај“ код Хрвата у општини Драганићу, за који хвали се да га је узимао у одбрану. А на име, писац прича да Драганићани увек носе на погреб своје мртваце на саоницама па и лети, кад нема ни снега ни кише. Тако су радили, вели писац, стари Руси, па тако још и данас раде „фијакери“ у Амстердаму, који скидају точкове, а намештају криве на осовине, па тако усред лета носе мртваце. Овај је обичај словенски, па би га, по мишљењу писца, требало заштићавати. Ми пак мислимо, да овај обичај ништа недопринноси ни народности ни цркви, која треба да је главни предмет овога дела, и према томе да и не греше они, који устају против таквог обичаја.

7. Према главној тенденцији овога дела: да брани словенске, а нарочито српске обичаје, писац се, као што у предговору сâм признаје, доста бринуо како ће му име наденути. У тој бризи он замера имену „Обредословље“ (страна VI.), које му изгледа нејасно, и мисли да је најзгодније овака дела звати „Литургије,“ те својој књизи даје име „Српска Литургија.“ Ми се у овоме не слажемо са писцем, јер свака православна богомоља има своје нарочите обреде, па тако и Литургија, а програм ове науке обухвата не само Литургију, него и остале богомоље

са њиховим обредима. И после назива Символика, који је у слабој употреби код нас, најудесније је звати ову науку „Обредословљем.“ До душе, због тога што је Литургија најсвечанија и најважнија служба, Обредословље радо код нас називају и *Литургиком*, али опет не „Литургијом,“ као што писац назива. А што се тиче придева „*Српска*,“ ми се у толико не слажемо с њим, што су како Литургија, тако и сви остали обреди код Срба онакви исти, као и код осталих православних народа, изузимајући обрете о крсном имену, кога нема у њих. Мислимо да ни у обрете на ни у Литургију не спадају обичаји народњи, који обухватају већи део овога дела, и према томе црквена наука Обредословље (или „Литургија“) не треба од њих да прима никакв надимак. — На овом месту згодно је и то да приметимо, што је писац, говорећи о народним обичајима уз разне црквене богомоље, узимао обичаје само из једног малог дела српских земаља њему најпознатијег или најближег. На пр. описује како бива *резање колача* (стр. 134) у Башахиду, по достави Паје Димића тамошњег свештеника, и у Бановини, по достави Павла Пејића свештеника Вукошевачког (страна 137.). Изгледа, да би овај начин резања писац препоручио целом Српству. Ми пак одговарамо: да нема српског краја, у коме не би било тако исто лепих обичаја уз овај обред. Овде је као ретко само то, што свештеник чита над домаћином једну молитву, која је доиста лена, али мало позната у другим крајевима. Писац по свој својој навиди на више места напушта оно што је опште православно и опште српско, па у свом делу казује како се шта ради само у Горњој Крајини (у Гор. Карловцу, Плашкој и т. д.)

8. Због истог узрока и у језику „Српска Литургија“ налазе се провинцијализми, који су особина онога краја, где писац живи. Облицима не може се замерити али има доста туђих а доста и скованих речи, које су тамо књижевни људи примили од Хрвата. Има и особењачких узречица и израза, које не би могли сви Срби разумети, ма да им је свима ова књига намењена. Међу провинцијализме и туђе речи долазе ове:

блашче (блашчета) *немањка новотарија*, *опаска* (м. примедба или напомена), *опажали* (м. приметили), *упозорили*; *бихотерија*, *афектација*, *аспирација*, *субординација*, *аргументација*, *борниран* (борнирана луда срт. 151). Међу особењачке изразе варочито долази овај: „нити најмању вредност не може калуђер подвезати на своју браду (!!“ стр. 61). Оваквих израза може се и више наћи, али ми прелазимо преко њих ћутке, јер нам је главна намера, да ово дело оценимо је ли подесно за школску употребу или не.

Из свега што је до сад речено потписаном је част изјавити своје мишљење: да дело „*Српска Литургија*“ није за школску употребу ни у једном заводу. Желити би било да се г. писац потруди, те да одвоји и потпуније обради науку Литургије, па тек тако дело да поднесе на оцену као школску књигу. А лепе народне обичаје и своје пастирске савете српском народу, такође би требало писац да одвоји и потпуније обради, па да таку књигу даде народу у руке као поучну и занимљиву читанку за буђење и неговање родољубља.

У делу пак, као што је сада „Српска Литургија“ нема ни наука јасних одредаба, ни буђење родољубља довољнога маха, јер једно другом сметају и одузимају нужну форму. Наука се одликује тачношћу, која се не сме доводити у сумњу; а пастирски Савети народу треба да се одликују беседничком нежњошћу, а не оштрим прекорима и осудама. Ако би нас г. писац послушао и обрадио обе поле овога свога дела засебно као целину, те да изађу два дела са одређеним духом и правцем, мислимо да би учинио лепу услугу народу. Нарочито описивање народних обичаја мислимо да би интересовало много шире кругове српских читалаца, него што је незнатни број дечице у српским средњим заводима.

Благодарећи Главном Просветном Савету на поверењу, част ми је назвати се

26. Марта 1884 год.

у Београду.

Понизним

Протосинђел Никанор Јужичић,
ректор Богословије, и заведени члан
Главнoг Просветног Савета.

Главни Просветни Савет одлучио је: Да списе не подноси за школску књигу, јер није удешен за школску потребу.

VI

Прочитан је реферат г. *Мих. Валтровића* о преведеној Бергеровој перспективи.

Реферат гласи:

Главном Просветном Савету.

На своме састанку CLXVIII. 18. Маја 1883 године, Просветни је Савет, мени дао на реферат, српски превод Бергерове перспективе, од г. Стеве Давидовића.

Ја о тој књизи имам да кажем ово:

Она за школу није, јер се у њој перспектива не износи онако, како то природно захтевају предходне математичке и графичке спреме у школи. Она је књига за оне, који готово никаквог математичког знања немају — а на такове је се писац Бергер, као што сам у своме делу каже, најпре обзирао. Она је написана за оне, који немају ни спреме ни времена, да се озбиљније перспективом баве, и који траже, да само практички себи прибаве онолико знања, колико им треба, да у своме раду или занату избегну најгрубље погрешке у цртању.

У школи се тражи озбиљан и основан рад, па ма у коме обиму био, и у њој се једна дисциплина оснива на другој, која је предходила, с тога ја превод Бергерове перспективе не могу препоручити ни за школску књигу, ни за књигу, која би се ученицима давала на поклон.

28. Фебруара 1884 год.

у Београду.

М. ВАЛТРОВИЋ.

Одлучено је да се не прими јер није удешено за школу.

VII

Настављен је претрес наставних програма за основне школе и усвојен је у појединостима програм из *Земљописа* за III и IV разред.

С тиме је састанак закључен.

САСТАНАК ССХХ

4. Априла 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; редовни члан: Јосиф Пецић; Ст. Д. Поповић; Љуб. Ковачевић, В. Козарац, Драг. Плајел, Др. Л. Стефановић; ванредни чланови: Милан Андоновић, Јован Ђорђевић, Дим. Јовановић и П. Никетић.

Пословођа Жив. П. Симић.

I

Саопштена су Савету имена постављених редовних и ванредних чланова Главног Просветног Савета.

Примљено је к знању.

II

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 3. ов. м. ПБр. 3109. којим саопштава да је на основу члана 6. закона о уређењу Главног Просветног Савета поставио редовног члана Главног Просветног Савета г. *Дим. Нешића*, ректора велике школе, за председника Главног Просветног Савета на две године.

Примљено је к знању.

III

Приступљено је избору потпредседника и би изабран г. *Јосиф Пецић*.

IV

Г. *Јосиф Пецић* захвали Савету на указаној му части и поверењу, али у исто време изјави да се не може примити наведавши за то разлоге.

Главни Просветни Савет уваживши разлог г. Пецића приступио је новом бирању и за потпредседника би изабран г. *Ст. Д. Поповић* реферат за основну наставу.

V

Приступило се бирању наставног одбора и у наставни одбор бише изабрани: г.г. *Љ. Ковачевић*, *В. Козарац* и *Јеврем Илић*. А за одборске заменице: *Милан Андоновић*, *Драг. Плајел* и *Дим. Јовановић*.

VI

Приступило се избору дисциплинског одбора, и у дисциплински одбор бише изабрани: г.г. *Драг. Плајел*, *Др. Л. Стефановић* и *Драгиша Милутиновић*. А за одборничке заменице: г.г. *Св. Вуловић*, *Др. П. Стејић* и *П. Никетић*.

VII

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 27 пр. м. ПБр. 2824, којим доставља Савету да књижара В. Валожића намерва издати неколико књижица са сликама за децу која се уче у основним школама, а које би им служиле као читанка ван школе, и таку једну књижицу је послала министарству, која се шаље Савету и тражи се мњење Савета о томе да ли та књижица може послужити као наставно средство, ма и изван школе с обзиром на педагошка начела.

Савет је одлучио да наставни одбор прегледа и оцени ту књижицу, па да Савету о њој поднесе своје мњење.

С тиме је састанак закључен.

САСТАНАК ССХХI

II. Априла 1884. у Београду

Били су: председник Дим. Нешић; потпредседник Ст. Д. Поповић, редовни чланови: Јосиф Пецић, Свет. Вуловић, Драг. Плајел, Љуб. Ковачевић; ванредни чланови: Милан Андоновић, Дим. Јовановић, Д-р Павле Стејић, Петар Никетић.

Пословња Жив. П. Симић.

I

Прочитани су записници 219. и 220. састанка и примљени су и потписани.

II

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 28 пр. м. ПБр. 2925, којим саопштава Главном Просветном Савету да министарство унутрашњих дела нуди министарству просвете на откуп изванредан број књига „Поука о чувању здравља“ од д-ра *М. Јовановића*, *Батуга*, и да се иста књига препоручи за књижице основних школа, и тражи о томе мишљење Просветног Савета. Савет је одлучио: да се иста књига препоручи за библиотеке и средњих и основних школа као одлична у својој врсти.

III

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 22. пр. м. ПБр.

2538. којим саопштава Главном Просветном Савету да преводилац дела *Едуарда Рајха* „Систем хигијене“ моли да се I, II и III књига тога дела препоручи за књижице средњих и основних школа и тражи о томе мишљење Просветног Савета. Савет је одлучио: Да се то дело препоручи за књижице средњих и основних школа.

IV

Прочитано је писмо г. *заступника министра просвете и црквених послова* од 3. ов. м. ПБр. 5458/83, којим саопштава Главном Просветном Савету, да је пређашњи министар просвете усвојио предлог Просветног Савета учињен под 20. Маја пр. г., о установљењу нарочите женске учитељске школе и да је одређена комисија израдила нацрт плана и устројства те школе и према томе преустројства садашње Више Женске Школе, али да он сматра да то питање није још свестрано и потпуно претресено и расправљено те да би се могло приступити уређењу те школе и позива Главни Просветни Савет да то питање по нова узме у расправу и да му нарочито по овим тачкама искаже своје мишљење.

1. Да ли би биле довољне две године за стручно образовање учитељака?

2. Да ли би било пробитачно да се у женску учитељску школу примају ученице из Више Женске школе и из нижих гимназија или би пробитачније било да се смањи рок претходног образовања гимназијског, а да се обрати већа пажња на образовање у самој учитељској школи.

3. Да ли би било целесходно да се у женску учитељску школу примају и ученице које сврше шести разред основне школе, и ако би то било добро, како би онда требало удесити саму ту школу учитељску.

4. Која би се знања имала изучавати у тој школи.

Савет је одлучио: Да се та ствар упути наставном одбору, коме да се придружи и г. Ст. Д. Поповић.

V

По томе се приступило претресању програма за основне школе и усвојен је: програм из Зем-

Ловица за IV разред, а програм из Српске Историје за IV разред упућен је г.г. *Љуб. Ковачевићу*, *Дим. Јовановићу* и *Ш. Никетићу* да га скрате, пошто се по прочитању истог нашло да је у њ ушло много грађе.

Да би се отпочети претрес наставних програма за основне школе благовремено свршио на

предлог г. *Ст. Д. Поповића* Савет је одлучио: Да се до 1. Маја ов. г. држе сваке недеље по два састанка.

С овиме је састанак закључен.

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈИ СТАРЕШИНА СРЕДЊИХ ШКОЛА

ЗА 1883-4. ШКОЛСКУ ГОДИНУ

VI

Пожаревачке ниже гимназије

I

У почетку школске 1883-4 године уписало се у ову нижу гимназију, у

I разред	81 мушк.	13 женск.	—	Свега	94
II "	51 "	12 "	—	"	63
III "	22 "	13 "	—	"	35
IV "	17 "	2 "	—	"	19
					171 мушк. 40 женск. — Свега 211

1. Од њих, у течају школске године

	У РАЗРЕДА У			
	I	II	III	IV
Напустило је школу	19	7	—	—
Отишло је у друге заводе	—	5	2	2
Отпуштено с правом на испит 2	—	—	—	—
Умрло	—	—	1	—

2. Испит је полагао на крају школске године: у I разр. 71; у II разр. 50; у III разр. 32; у IV разр. 17.

3. Испит је положило и прелазе у старији разред: у I разр. 27; у II разр. 19; у III разр. 13; у IV разр. 9.

4. Понављају испите из појединих предмета: у I разр. 11; у II разр. 16; у III разр. 10; у IV разр. 5.

5. Понављају разред: у I разр. 25; у II разр. 16; у III разр. 10; у IV разр. 3.

6. Отпуштају се из завода, јер су две године узаостале учили, један разред: у I разр. 7.

7. Награђени су књигама и похвалним листовима: у I разр. 10; у II разр. 5; у III разр. 5; у IV разр. 2.

Према овоме у школској 1883-4 години:

	ИЗ РАЗРЕДА			
	I	II	III	IV
Прелазе у старији разред	27	19	13	9
Понављају испите	11	16	10	5
" разред	25	16	10	3
Отпуштају се	7	—	—	—
70 51 33 17				

II

Предавања у овој школској години завршена су 13. Јуна. Дотле су и сви предмети предавани по „наставним програмима за више и ниже гимназије“, што их је министарство у своје време прописало. Ученици су се служили књигама, које је министарство одредило.

Ове године уведени су писмени задаци у школи као јача гаранција, за оцену самог и стварног рада ученика из појединих дисциплина. За сада успех у овоме задовољава, а надати се, да ће у даљем току развића, ова практика осетно припомоћи не само наставницима при предавању, већ и ученицима, да се у самој примени навикавају на очигледност и да размишљају о науци, која им се предаје.

Јако се осећа потреба, да се за овај завод постави учитељ *Цртања и Лепог Писања*, чије је место већ 4 године остало непопуњено.

Нарочито је ово потребно с тога, што ученици по свршеној нижој гимназији, одлазе одавде великим у реалку, где им је цртање од преке потребе.

У овој школској години извршено је 12. маја целцовање (реаквинација), над свима ученицима и ученицама овога завода, јер су се појавиле биле велике богиње, од којих је и један ученик умр'o.

Наставници су уредно долазили на предавања у школу, сем предавача за телесно и вођено вежбање, који нешто због комисија (регрutowaња), а нешто због болести, није долазио на вежбања, близу три месеца, о чему је у своје време јављано и министарству. Шта више и на самим испитима, предавач није био, већ га је заступао, као и обично, његов помоћник.

Узгред напомињем, да су *сираве за гимнастичко вежбање*, тако *извештале*, да их треба све из нова подигнути; јер на садањима врло је опасно радити. О овоме, чинио сам корак код министарства и код овдашње општине, али до данас не би од тога ништа.

III

Библиотека ове гимназије, попуњавана је списима што их је министарство преко године слало, иначе других књига није приновљено. Ово вреди и за остала школска учила и друга помоћна средства за предавање.

Зграда у којој је смештена овдашња нижа гимназија, својина је оvd. општине и у свему одговара намењеној цели.

2. Јула 1884. год.,
у Пожаревцу.

Господина министра просвете
и цркв. послова
понизан

Свет. Ј. Ђикетић

VII

Пиротске ниже гимназије

Свршетком школске 1883-4 године, част ми је известити господина министра о пиротској нижој гимназији у овоме:

I

У почетку школске године било је, које ново-уписаних, које оних који су лане остали да понављају: у I разр. 30; у II разр. 27; у III разр. 14; у IV разр. 7; свега 78 ученика.

У току године напустило је и отишло:

	ИЗ РАЗРЕДА				Свега
	I	II	III	IV	
На занат	12	9	3	1	25 учен.
У друге заводе	—	1	—	1	2 „
Отпуштен из завода — — —	—	—	1	—	1 „
Свега	12	10	4	2	28 учен.

Било је на испиту у I разр. 20; у II разр. 17; у III разр. 11; у IV разр. 5; — свега 53 ученика.

По положеном испиту прелазе у старији разред

	ИЗ РАЗРЕДА				Свега
	I	II	III	IV	
Са одличним успехом — — —	—	—	—	1	1 учен.
„ врло добрим „	4	9	7	4	24 „
„ добрим „	8	6	4	—	18 „
Свега	12	15	11	5	43 учен.

Поновиће испит из појединих предмета: у I разр. 4; у II разр. 2; свега 6 ученика.

Понављаће I разред 2 ученика.

Отпуштени као неспособни из I разреда 2 ученика.

Ученица је било у I разр. 1; у II разр. 4; свега 5 ученица, од којих су 4 родом из Пирота, и од којих је једна напустила I разред у току године.

Осим прелазних недаћа са зградом и сталних неприлика са месним говором, раду овога завода сметали су још и многобројни изостанци ученика од школе махом по одобрењу самих родитеља. Тако да број изостанака износи: у I разр. 1178; у II разр. 564; у III разр. 255; у IV разр. 83; свега 2080 изостанака.

Добром пак успеху ништа не доприноси, што је 1014 од горњих изостанака оправдано.

Кажњено је саветском одлуком за немир и изостанке у I разр. 4; у II разр. 1; у III разр. 2; у IV разр. 1; свега 8 ученика.

II

На строгим предметима радило је место 5 само 4 наставника од Октобра (су почела предавања) па до гонца школске године. Наставник *Цртања* помагао је у *Немачком Језику*, али опет *Историја* у III, *Немачки Језик* у III и IV и *Цртање* слободном руком ни у једном разреду није се могло предавати.

Ова аномалија наступила је не само што није било још једног наставника него и да га је било, не би могао добити часове за предавање због тескобе у згради школској.

У осталом предмети су предавани, као што се собом разуме, по прописаним програмима и књигама а по горњој табели може господин министар судити о успеху ђачком. Труда се полагало ревносно, али наставници овога завода нису само због тога похвални, него и због примерне слоге и споразумљења, које је владало између наставника и директора и наставника међу собом.

III

Господину министру већ је из раније познато у каквој и коликој смо згради држали предавања ове године у заводу овом, нити је нарк нужно да кажем да држећи предавања у четири разреда а у два одељења по два разреда наизменце, отежан је посао и за ђаке и за наставнике до крајности, те предмети једва су се могли исцрписти до испита. Међутим је до-

битак велики, јер је прво одржан завод, који је више него потребан у овоме округу, а друго и успех под каквим смо околностима радили, довољан је. Гимназијске зграде више нема, али зато округ је решио, да узме под закуп, док се гимназијска зграда не подигне, једну приватну кућу, која ће тек *прилично* подмиривати потребе зграде гимназијске, јер на правила и друге згоде по пропису, не смемо се обазирати и ако ће се скупа кирија плаћати.

IV

Учила су иста, која су и лане била, али се највећа оскудица осећа у књигама. Истина, све књиге, које се шаљу из министарства преко године, ваљане су, али само се за *Српски Језик* и *Историју* може рећи да сачињавају неку целину, а за *Оишту Историју* и *Географију* нема у школској библиотеци баш ни једног дела.

Претпостављајући да ће овогодишњи наставници остати сви на својим местима, понизно молим господина министра да изволи поставити једног још за *Немачки Језик* и *Историју*, да се бар у томе не оскудева.

Бр. 116.

1. Августа 1884. год.,
у Пироту.

Директор
пиротске ниже гимназије
Д. АЛЕКСИЈЕВИЋ

ИЗВЕШТАЈИ ШКОЛСКИХ НАДЗОРНИКА

О ИСПИТИМА У ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

ЗА 1883—84 ШКОЛСКУ ГОДИНУ

VIII

ИЗВЕШТАЈ

Дим. Алексијевића надзорника основних школа округа књажевачког

Извршив преглед основних школа у округу књажевачком што ми је господин министар изволео поверити актом својим од 25. Априла ПБр.

3722, част ми је извести га о томе овим и прилежени посебним извештајем од 7. прилога.

Узимајући за мерило способне учитеље уопште могу рећи да метод предавања тежи да се изједначи по свима предметима и у свима школама које сам походио и то у добром правцу. Мале разлике на које сам наишао код појединих настав-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

ника није вредно ни спомињати, јер ће их сам ток којим је пошао рад у основним школама збрисати, а осетније сам на своме месту обележио. Један од узрока овом напретку јест поред зависног унапређења од оцене и строг надзор који се од ово 4—5 год. врши над основним школама, што је натерало учитеље на надметање у раду и разбирање о најбољему.

Ове пак разлике које постоје у методу, а по томе и успеху, у главном су нужна последица неједнаког школовања наставника; јер их има из Учитељске, Велике и Више женске школе, Богословије и који нису ни нашу гимназију свршили. Свој потпун напредак, мислим, да основна школа, има очекивати све дотле док учитељска школа не буде могла давати сав потребан број учитеља, док један учитељ не буде држао више разреда, док ревизија не буде стална и док се не уведе интернат — бар за сеоске школе, без кога ће сокак васпитавати децу, а у источним крајевима језик ће поред свега труда остати неправилан. Побројано мислим, да је за сад највећи недостатак жељеном успеху и напредовању основне школе и у научном и васпитном погледу.

Лане нисам био изасланик, а у овом округу ниједан пут, да бих могао правити поређење о кретању наставе; али се довољно доказује каква је била доскорашња настава, кад наведем факат да су се сељани једнога села врло забринули где ће наћи писмена човека за кмета по новом закону о томе, и ако је у томе селу постојала школа од пре 20. год. по њиховом казивању; а ново уређење основних школа, не само да ће дати селима писмене људе, него је довело основну школу до ступња праве школе, која ће уродити и успехом праве школе, кад се испуне и сви прописи закона о новом њеном уређењу.

Осим читанке ниједна ручна књига не виђа се у основним школама. Искуство дакле самих учитеља осудило је дојаконше школске књиге, а најбоље по моме мњењу, биће оне нове књиге које буду написане у границама и духу новог наставног програма, наравно, да је свака праћена са упуством за учитеље а времену а не нагађању

треба оставити да докаже каквоћу онога програма чији нацрт треба детаљисати тако, да нема места ни рђавом ни друкчијем схватању са стране учитеља.

А шта да речем о васпитању? Да деца не иду у школу, не би била бар крарена ако не распитана. Па шта да се ради противу овога молца дечијег морала? Треба ли затворити децу у интернате и раставити их од света? Треба! Треба ли прописати најстрожије казне противу рђаве деце? Треба! Треба ли прописати спартанска правила о васпитању деце? Треба све у интересу моралног напретка нашега подмлатка.

На супрот томе, радо бележим једну лепу појаву што ове године нема оних силних осустава дечијих од школе, којих сам другом приликом на стотине набрајао. Да ли је ово заслуга школских одбора? Противу саме установе школског одбора нема се шта рећи, али ако одбор није свестан и савестан, биваће и пак и неуредност и злоупотреба, Тек закон је учинио све са своје стране.

Пре две године и оваком приликом рекао сам да се школе неће никад снабдети училима ни књижицама док министарство просвете не узме у своје руке куповање књига и учила на рачун општине. Жао ми је што се то обистинило, јер су све школе снабдевене свачим што се добавља посредством министарства, док оним што је још остављено бризи општинској као на пример намештај и подобно, кубури се вечито, па и кад се набави а оно је свакојако. Овако би нешто требало и за школске зграде учинити, ако желимо да се икада подигну.

Начин предавања.

1. *Наука Хришћанска.* Сви учитељи у Књажевцу ову су науку предавали готово на један исти начин. Текст су учили ђаци на помет а превести то на српски, по схватању учитеља, значи што и објаснити га. Друкчије тумачити, рекоше ми учитељи, и сами не знају. Према оваком предавању, разуме се, да ми на питање: какве дугове молимо Бога да нам опрости? — ученици одговорише: „новчане!“ На против, ђаци ново-хански, врбички и бучјански знаше молитве тумачити као прави теолози. На питање ови ми одговорише: да се

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Бог види у делима васионе и провиђењу, док ми они у Њажевцу одговореше да су Бога видели и виђају на иконостасу у цркви. Дакле у свакој цркви има онолико богова колико икона Божјих!

Под „изабраници Божји“ сви су учитељи предавали историју старог завета опширно од Адама па до Давида. Овај део као и део за III и IV разред осим прича Христових, Символа и Заповести које се морају учити на памет, предавало се диалогски. Према начину предавања, разуме се, и успех је био средњи. Најбоље су предавале приче Христове (и то ове: о сејачу, Самарјанину, блудном сину, винограду и богатоме) изводећи поуке.

2. *Српски Језик* прво се чита, за тим се ученик пропита из онога што је читао као да се вежба у говору. Овако су радили сви учитељи у Њажевцу а ново-хански врбички и бучјански зајавали су деци да причају нешто из обичног живота у чему се деца умедоше служити само свезом и да би извела неку округлину свога говора. Већином одговараху испрекиданим реченицама. У вароши у III разреду деца мењају и имена и глаголе а по селима глаголе тек у IV разреду знају мењати и то само по основним временима. Свуд пак придеве и неправилне именице најтеже су мењала а бројеве никако. Сеоски учитељи нису знали шта је то „граматички основи“ па нису ни предавали, а у вароши учитељ IV разреда под тим је разумео *синтаксу* па је предавао целу о именицама по књизи г. Стојана Новаковића, и то с малим разумевањем, јер деца слабо умедоше навести друге примере за потврду правила осим оних који су у самој књизи. У опште око Српског Језика улаже се велики труд; ученик се не пушта док не поправи погрешку и док не одреди реч по ономе шта она значи. Само ми изгледа незгодно одређивање *рода* помоћу заменице *тај, та, то*; јер детету које је научило погрешно говорити, ништа не смета да каже: *тај жена* као што и бива, него да се род одређује по наставцима што је и научно и темељно. У осталом поред свег труда није се успело да се не чују замашне погрешке говора источних крајева, јер су деца под непрестаним утицајем кућног говора. И самим учите-

љима прешле су у крв неке погрешке као *децама* и т. д.

3. *Словенски Језик* само се чита. Објашњавати по неку реч из текста знала су деца само у Врбци и Бучју.

4. *Рачун* се свуда предавао начином усменим и писменим изврсно како по такту решавања и по одабраним задатцима (по варошима махом трговачки а по селима о земљишту и производима), али су свуд изоставили разломке и дељивост бројева.

5. *Земљопис* } предавало се свуда опи-
6. *Српска Историја* } сним начином са жеље-
7. *Познавање човека* } ним успехом, али од

Биографија свуд је узето највише до 10. најглавнијих. „Познавање човека“ врбички учитељ предавао је достојно гимназијског професора.

8. *Јестаственица* предаје се очигледним начином такође са извршним успехом, али у овакој количини. Учитељ II разреда н. пр. узме на изучавање најмањи број прописаних животиња, биљака или минерала. После учитељ старијег разреда у вароши или исти учитељ у старијем разреду не узима друге јединке већ оне исте које су изучаване у нижем разреду а дода онолико нових колико је потребно опет до најмањег броја прописаних животиња, биљака и минерала за старији разред. Од животиња узимали су учитељи нашу домаћу а од стране, лава, тигра, звечарку, слона итд. Од биљака наша жита, поврће и воће а од страних, памук, лимун, поморанџу и т. д. Од минерала, воду, со, белутак и оно што обично вуку наши потоци. Учитељ бучјански узео је најмање минерала, али је скупио сам, пресовао и урадио двајестину биљака.

9. *Писање и Цртање* предаје се по прописаним писанкама и цртанкама с добрим успехом свуда, али ђаци ново-хански и врбачки превазишли су све школе у цртању маша и природних предмета с обзиром да је ово прва година откад је прописано цртање.

10. *Певање* је свуда испод оцене. Учитељ бучјански промену је и арију народне химне.

11. *Гимнастика* се састоји свуда и у свима разредима само у кретању делова тела у месту,

чему је узрок немање справа. Сеоски учители сами су склепали барна и рек на којима су деца окретно радила. *Дечијих игара* играју се деца по вољи и нахођењу а у Ђважевцу као пушта без ичијег надзора. Из *војног вежбања* само се машира.

12. *Женски рад* је као и увек обилат и леп и чист по оцени и самога ока и присутних госпођа.

13. *Ред и дисциплину* нашао сам у I, III и IV разреду женске школе у Ђважевцу, у Извору, у Балинцу, а право васпитање у Врбици, највише пак код учитеља ново-ханског.

10. Јуна 1884 год.
у Пироту.

Понизии

ДИМИТРИЈЕ АЛЕКСИЈЕВИЋ,
надзорник за школе окр. љважевачког

IX

ИЗВЕШТАЈ

**Дим. С. Јовановића, надзорника основних
школа округа ужичког**

У посебном извештају имао сам част обележити напредак основних школа ужичког округа, према оценама њиховог годишњег успеха. Овом приликом користим се да опширније проговорим о спољним и унутрашњим узроцима, који су утицали ове године на наставу тога краја.

Ступањем у живот новог закона о основним школама (од 31. Децембра 1882) и наш је школски развитак ушао у нову мену. Умножио се број разреда и школа и већа одговорност намењена старешинама и школском одбору, но што је то до сада било.

Али ове праведне захтеве времена нису свуда подједнако разумели и примењивали посленици школски. Неправилно тумачење закона у опште, месне сметње неколиких политичних општина и одборника, који не хтедохе да подносе терете школске општине; неразумевање односа председника школског одбора према школској и политичкој општини и државним властима; злоупотребе председничког положаја у материјалном погледу према школи, — све је то већином негативно утицало на наставу ове године. Колико ми је тешко, што морам поменути:

да сам и у ереске власти потражио потпоре у жељи, да се неуредном вршењу дужности председника школског одбора у Рогачици стане на пут, толико ми је мило што овде јавно могу да похвалним правилну радњу и разумевање посла наставника и одбора у Пожези, Миланци, Доброселици, у последње време у Ужицу и Ивањици.

И у посебном извештају нагласио сам, да школске одборе и даље ваља одржати, поред свих ових незгода, које школе трпе са њихове стране. Јер као и сва друга новачења и они морају првих година да издрже борбу са традиционалним навикама околине. Кад се групишу општине по новом закону и у школски одбор уђу спремнији људи, онда ће нестати сметње школи и са те стране. Дотле ваља препоручити државним властима да што чешће врше надзор над одборским радом и да старешину школског помажу, кад су основани његови захтеви.

У чистој *школској администрацији* такође не беше једноликости. Уписница је скоро свуда вођена по пропису (колико се то могло учинити према неудесности саме књиге), осем косерићске и белоречке школе. У првој је наставник пропустио да оцени ученике, а у другој не хтеде да прибележи ни имена њихова, и ако је по године радио.

Прави *дневник годишњих предавања* застадох само у Миланци, у II разреду ивањичке и I ужичке мушке школе. Већина наставника није га водила, што је грађа појединих предмета обележена у привременом програму, или преписивала сами тај програм и на испит износила у доказ својег успевања у настави преко године. Неколицина опет бољих учитеља бележила је метод својег рада у нарочити програм. Таквих опширнијих програма нашао сам у Сечој Реци, у III и IV разреду поженске, у II разреду I и II одељења, у III разреду ужичке мушке школе и у II разреду женске школе.

И ако има распис о вођењу месечних и годишњих оцена у *дневнику* и о бележењу изостанка, ипак неки наставници нису умели да растумаче смисао наредбе. Војећи се да не учини погрешку из незнања, учитељ субјелски није оцењивао напредак ученика преко године. Скакавачки је то

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

чинио на крају сваког месеца, али без обзира на предмете. Косерићки је нашао за добро да трећег дана бележи изостанке.

Преврћући дневнике и то приметих, да су на неким местима одборници школски узели без одобрења иницијативу највише просветне власти у отпуштању ученика. На другима нису се хтели постарати да школама врате ђаке, који их безразложно напустиху. Све таке ученике сматрао сам као редовне и преводио у старије или остављао да понове разреде, према годишњем успеху и похођењу школе.

Спискови кажњених ученика, школских ствари, училиа и књижице скоро свуда беху по пропису. Мислим да би се приметном послоу око преписивања књига сваке године могло стати на пут наредбом, да се у нарочиту књигу и по препоруцим обрасцима заведе школске књиге. Једном ваља прекинути привремене спискове књижица разног облика и величине и створити могућност тачном и поузданом инвентару. Такав инвентар и угледну библиотеку нашао сам у пожешкој школи.

И *настава* носи на себи знаке неједнаког предавања. Узрок томе није само неједнакост наставничка спрема у педагошком смислу, но и оскудица добре воље и пожртвовања да се тешким школским радом осигура ученицима што потпунија мера потребнога знања. Списак оцена испитног успеха јасан је доказ свеснога посла једних и лаког појмања дужности других наставника.

Али и поред тога сматрам за пријатну дужност да овде јавно похвалим добар правац рада у II разреду I и у II разреду II одељења, у III разреду мушке и у II разреду женске ужичке школе; у III, IV, II и I, II одељења мушке и у сва четири разреда женске пожешке школе; школе у Ариљу и Сечој Реци. А да покудим небрежливост и немарност наставника у Придворици, Карану, у III и IV разреду бајино-баштанске, у II разреду ивањичке мушке школе и у III разреду ужичке женске школе, — којима брига око васпитавања омладине беше споредна, а послови друге, материјалне природе, главна задаћа.

Посебнице из појединих предмета приметих на испиту.

Да је правилност локалнога говора у многотутицала на лако савлађивање наставе из *Српског Језика*. У овом крају, у коме је јачина чистог српског елемента у пуноћи, деца ступају у школу с поуздањем, да разумеју најсуштинскије мисли својега наставника. Резултат тога опажа се у школама спремих наставника, где је све употребљено да се ученичко мишљење, говор, памћење и читање ојачају, а не ослабе.

Али је било школа у којима ова главна задаћа наставе Српског језика није постигнута. Из оскудице у добрим ручним књигама, нераздевања прописа, а где где из попустљивости и небрежења, није се свуда обраћала пажња да се сигурно читање поленша природним и естетичким изговором; да се речи и реченице као делови грађе, која се гласно преставља, тумаче начином који показује ученику пажњу и предање књизи; причање (у два нижа разреда) не беше свуда просто; анализи није се давала унутарња цена, но се више заустављало на спољним знацима. Мислим да би се овом могло стати на пут променом школских учебника, према потреби времена, захтевима педагогије и науке о језику. На име, ваља већ једном подврћи озбиљној ревизији граматику и читање, јер оне не само садржином грађе, но и обликом писмена и својом неправилношћу не смеју и даље остати непромењена. То сам до сада два пута нагласио и сада осећам потребу да поновим, у нади: да се ствари на корист наставе и ученика.

У *рачуна* нарочито се осетила разлика између рационалног предавања и обичног пословања. Док су наставници неких школа покушали да и у II разред уведу нове мере до стотих делова, усмено и писмено уз задатке практичне вредности; дотле други не могоше још да се отресе старинског рачунања ни у IV разреду, и једва су обраћали пажње големој таблици множења. Било је и таквих школа, у којима ученици нису умели да прорачунају колика је трећина од 45. Требало би да све школе имају рачуницу г. Стеве Поповића, и да им се строго препоручи да се придржавају методе тамо изложене.

Што настава из *Земљописа* IV разреда беше на другом ступњу иза српског језика и рачуна

узрок нису толико наставници, колико оскудица у школској књизи и неугодан метод самог предмета. Место да се деца навикавају да владају картом, учећи први пут већи комад земље, балкански полуострв; да познају сталне, природом од искони обележене границе областима и државама; и друге карактерне знаке без којих не може бити наука о земљи, — много већа пажња обраћа се статистичној и номиналној страни географије, величини и броју становника једне државе и једнога града, набрајању река и главнијих места, као да се то може сачувати од заборава и промене.

Бољи је успех био из земљописа у *III разреду*. Томе је много допринело што су спремнији учитељи тражили да допуне своја предавања грађом из „Кнежевине Србије.“

Неки опет наставници мислили су да се тај приметан посао може избећи комбинацијом историјских биографија са земљописом, те место две науке, земљописа и историје, начинише један географско-историјски конгломерат. Као да су знали да је Главни Просветни Савет давно решио, да се уз географију употребе и биографске слике, само не на штету историје. Таква сам спајања вазда расправљао на испиту, тражећи једној и другој науци оно, што јој је осигурано привременим програмом.

Грађом *Земљописа II разреда* замењена је сложена наука о *познавању домовине и света*, и унети први појмови о познавању околине. И ако одговори ученика не беху свуда једнаки ипак бих рекао, да је овај материјал недовољан за *II разред*, и да би га ваљало заменити и проширити другим н. пр. тим, што би се већа пажња обратила изучавању земљишта срезу и округу, како би се осигурао напредак земљопису *III разреда*.

Цртање карата беше заступљено са највећом марљивошћу у неколиким напредним школама. Овај лепи почетак не треба напуштати, јер он поткрепљује стечено знање из земљописа.

Оскудица добре ручне књиге осетно је утицала и на наставу *Српске Историје IV разреда*. Док су бољи наставници и овде гледали да замене стару грађу школске књиге са новим историјским подацима, дотле су други и даље вршили наставу без измене, али на срећу и без механизма. Неки

опет и поред јасне наредбе програма поделише историју на две половине (до Немањина) и једној учаху ученике *III*, другој *IV* разреда, без историјских биографија.

У већини школа на ове последње обраћена је довољна пажња у *III разреду*, али с неједнаким успехом. То је с тога, што сви наставници не беху вични да из „Кнежевине Србије“ одаберу потребну количину материјала за своје ученике. Тако је било школа у којима ученици знадоше само прву половину појединих биографија, и таквих у којима осем живота кнеза Милоша, Кара-Ђорђа, кнеза Милана и Михаила, Станоја Главаша и Вука Караџића, не беху ништа више научили.

Имао сам прилике и до сада да поменем о потреби ручне књиге овоме толико важном предмету наставе у основној школи. Она ће постати осетнија, чим се појави нови програм српске историје, по коме ће наставници бити дужни да обрате пажњу и на такве појаве, које им или нису познате, или их лако не могу да нађу, јер немају на руци добрих књижица.

Изменом грађе програма избегло се у *Науци Хришћанској* досадно учење на памет. Неколики наставници разумели су речи „о изабраницима“, да ваља говорити о јеврејским првацима до Мојсија, а други су се старали да упознају ученике и са осталима до Христа. Општи је глас спремних учитеља: да се у том предмету више може успети, ако се главна пажња обрати ново-заветној историји, што је имао на уму, ако се не варам, и Главни Просветни Савет“ при одређивању грађе новог програма.

Природна Наука и Познавање Човека само на појединим местима предаване су по пропису. Непотпуност програма, оскудица у добрим књигама и училима, дали су могућност неким наставницима да по својој увиђавности одређују карактер предавањима, без обзира на разреде, број представника, начин учења и циљ наставе. А било је и таквих случајева, да се по где који место стварног изучавања, што је преко потребно основној школи, бацише на поље будаластог класификовања, о чему сам имао згоде опширније да проговорим у посебном извештају. Радујем се што ће нов програм

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

својом одређеношћу стати на пут овој големој разлици наставе природних наука.

Читање и превођење Словенског Језика беху добро заступљени, осем неколиких изузетака, где се слаба брига поклањала и осталим предметима.

Од свих вештина *Цртање* је понајбоље напредовало. *Гимнастички* на многим местима сметало је брдовито земљиште и рђаво време преко године; *световном* певању неартикулисани органи ученички да певају заједно. Због тога ваља и црквено певање није имало мелодије.

Женски рад задовољио ме је у Ужицу и Пожези.

О успеху наставе из наука које се уче у *продужним* школама не могу ништа поуздано рећи, пошто испит бејаше само у ужичкој продужној школи и наставници поред све воље и заузетости нису могли по пропису да пређу предмете. Големе сметње заустављале су преко целе године озбиљно пословање у тој школи.

Ред и чистоћа, као други део учитељске квалификације, махом беху угледни осим неколиких школа, у којима наставници заборавили су и у том погледу на свети задатак учитељског позива и васпитавања, те понашањем својим створили пример прекора и презирања.

У здравом округу и *деца су била здрава* преко године. Само у Доброселици боловаху у Марту и Априлу од врућице наставник и ученици. У Косерићу и Рогачици беше велики кашаљ, који је у последњем месту до испита трајао. Неке школе имађаху шугаве ученике. Наставници су се старали колико

им је у дужности да отклоне ту невољу од својих ученика, но узаман кад се у кућама њихних сиромашних родитеља слаба пажња поклањала чистоћи.

Толико сам имао да кажем о настави, школском раду и свима појавима који беху у вези са школским послом ове године. Поред све неједнакости у пословању, ипак је укупан резултат успеха повољне природе. Велика гомила добрих наставника у превази је над малим бројем слабих и рђавих у раду око унапређивања омладине. Ова разлика можда не би била ни у толикој мери, да су све школске књиге по пропису; или бар да наставници имају књижнице заступљене најнужнијим књигама, које помажу наставу. Главни Просветни Савет и у овом погледу ваља да поведе бригу око тога, а да је не оставља увиђавности школских одбора и учитеља. Јер и ако се одавна пише и наручује да се набави ова или она књига, или што друго школи корисно, слабо која школа има све по пропису.

На послетку част ми је захвалити Вама, господине министре, и Главном Просветном Савету, што сте имали доброту да ме и ове године одредите за надзорника основних школа; и да замолим да изволите примити и овом приликом уверење о мом свагдашњем поштовању.

12. Августа 1884 год.
у Београду.

Дим. С. Јовановић.
надзорник основних школа ужичког округа.

Наставници основних школа у краљевини Србији

Међу наставницима основних школа у краљевини Србији налазимо многе особине, којих нема у том сталежу у другим државама, или ако их и има, оне се не јављају у такој размери.

Да споменемо само то, колико има данас наставница у мушким основним школама. Затим и то, како се разликују наставници по својој спреми; по месту рођења; по годинама и т. д.

Сви ови моменти од великог су интереса.

Тако на прилику било је у Србији у почетку 1884. године свега 668 учитеља, 270 учитељица и свега 938 наставника основних школа. Процент учитељица износи дакле 28·78. Разуме се да су то учитељице не само у женским, већ и у мушким основним школама.

Из овог прегледа види се колико је било учитеља, учитељица и у опште наставника основних школа у сваком посебице округу:

О К Р У Г	Б Р О Ј			Процент учитељака
	учитеља	учитељака	свих наставника	
Алексиначки	16	9	25	36·00
Београдски	43	8	51	15·69
Ваљевски	35	9	44	20·45
Врањски	13	8	21	38·10
Јагодински	33	8	41	19·51
Књажевачки	8	5	13	38·46
Крагујевачки	52	15	67	22·39
Крајински	44	20	64	31·25
Крушевачки	27	8	35	22·86
Нишки	43	21	64	32·81
Пиротски	26	8	34	23·53
Подрински	17	6	23	26·09
Пожаревачки	73	41	114	35·96
Руднички	22	1	23	4·35
Смедеревски	39	16	55	29·09
Топлички	14	4	18	22·22
Ђупријски	23	18	41	43·90
Ужички	32	7	39	17·95
Црногорски	23	10	33	30·30
Чачански	26	5	31	16·13
Шабачки	39	13	52	25·00
Варош Београд	20	30	50	60·00
Србија	668	270	938	28·78

Највише учитељака има у Београду; најмање у рудничком округу.

После Београда има највише учитељака у Ђупријском и књажевачком округу. Од средње размере имају мању размеру осим округа рудничког још и окрузи: београдски, чачански, ужички, јагодински, ваљевски, крагујевачки, крушевачки, топлички, пиротски, шабачки и подрински. У осталих девет округа та је размера већа.

Интересан је преглед наставника основних школа по окружним варошима.

Окружна варош	Б Р О Ј			Процент учитељака	
	учитеља	учитељака у школама			
		мушким	женским		
Алексинач	4	2	3	9	55·56
Београд	20	6	24	50	60·00
Ваљево	6	—	3	9	33·33
Врања	5	6	2	13	61·54
Зајечар	5	1	3	9	44·44
Јагодина	5	2	4	11	54·55

Окружна варош	учитеља	учитељака у школама		свих наставника	Процент учитељака
		мушким	женским		
Књажевац	2	2	3	7	71·43
Крагујевац	7	1	7	15	53·33
Крушевац	5	1	3	9	44·44
Дозница	3	—	2	5	40·00
Милановац Горњи	3	—	1	4	25·00
Неготин	4	—	3	7	42·86
Ниш	10	3	8	21	52·38
Пирот	7	3	4	14	50·00
Пожаревац	7	1	6	14	50·00
Прокупље	3	2	2	7	57·14
Смедерево	7	—	4	11	36·36
Ђуприја	2	2	2	6	66·67
Ужице	5	—	4	9	44·44
Чачак	5	—	2	7	28·57
Шабач	5	2	6	13	61·54
Свега	120	34	96	250	52·00

Као што се види из овог прегледа само у седам окружних вароши није било учитељака у мушким школама. Од сто наставника у мушким школама биле су 22 учитељке. Међутим кад одуземо оних седам места, у којима није била ни једна учитељка у мушким школама, то нам остаје за 14 вароши 87 учитеља и 34 учитељке, и према том износи проценат учитељака у мушким школама 28·10.

По месту рођена било је:

из Србије и то:	учитеља	учитељака	наставника
из места у ком служи	61	37	98
ван « « « «	478	186	664
Свега из Србије	539	223	762
Из Баната	29	18	47
« Бачке	16	16	32
» Срема	15	9	24
» Далмације	2	—	2
« Хрватске	3	2	5
Свега из Арстро-Угарске	65	45	110
Из Црне Горе	12	—	12
« Старе Србије	27	1	28
« Босне	15	—	15
« Херцеговине	9	1	10
« Бугарске	1	—	1
Свега	64	2	66
у опште са стране	129	47	176

Према томе било је од сто:

родом из Србије, и то:	учитеља	учитељака	наставника
из места у ком служе	9·13	13·70	10·45
ван « « « «	71·56	68·89	70·79
Свега из Србије	80·69	82·59	81·24

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

	учитеља	учитељака	наставника
Из Баната	4:34	6:67	5:01
« Бачке	2:39	5:93	3:41
« Срема	2:25	3:33	2:56
« Далмације	0:30	—	0:22
« Хрватске	0:45	0:74	0:53
Свега из Аустро-Угарске	9:73	16:67	11:73
Из Црне Горе	1:80	—	1:28
» Старе Србије	4:04	0:37	2:98
« Босне	2:25	—	1:60
« Херцеговине	1:34	0:37	1:06
« Бугарске	0:15	—	0:11
Свега	9:58	0:74	7:03
у опште са стране	19:31	17:41	18:76

Кад ове размере међу собом поредимо, ми налазимо, да је на сто учитеља било учитељака родом:

из Србије	102
« Аустро-Угарске	171
« Црне Горе и Турске	8
у опште са стране	90

Колико је било наставника родом из Србије а колико из других држава посебице у сваком округу, види се из овог прегледа:

О К Р У Г	Број наставника								
	р о л о м								
	из Србије						са стране		
	из места где су са службом			ван места где су са службом					
учитеља	учитељака	у опште	учитеља	учитељака	у опште	учитеља	учитељака	у опште	
Алексиначки	1	2	3	13	6	19	2	1	3
Београдски	6	—	6	30	7	37	7	1	8
Ваљевски	4	—	4	23	7	30	8	2	10
Врањски	—	—	—	9	8	17	4	—	4
Јагодински	8	3	11	20	3	23	5	2	7
Књажевачки	2	1	3	3	3	6	3	1	4
Крагујевачки	14	4	18	37	10	47	1	1	2
Крајински	4	1	5	33	13	46	7	6	13
Крушевачки	5	—	5	20	7	27	2	1	3
Нишки	2	—	2	30	15	45	11	6	17
Пиротски	—	—	—	16	7	23	10	1	11
Подрински	1	—	1	13	5	18	3	1	4
Пожаревачки	2	4	6	55	29	84	16	8	24
Руднички	—	—	—	19	1	20	3	—	3
Смедеревски	1	—	1	29	11	40	9	5	14
Топлички	—	—	—	8	4	12	6	—	6
Ћупријски	2	—	2	16	16	32	5	2	7
Ужички	2	—	2	28	7	35	2	—	2
Црноречки	—	—	—	14	9	23	9	1	10
Чачански	1	1	2	25	3	28	—	1	1
Шабачки	6	4	10	26	8	34	7	1	8
Варош Београд	—	17	17	11	7	18	9	6	15
Србија	61	37	98	478	186	664	129	47	176

Од сто наставника у опште било је

у округу	р о л о м		
	из места	ван места	са стране
	где су са службом		
алексиначком	12:00	76:00	12:00
београдском	11:76	72:55	15:69
ваљевском	9:09	68:18	22:73
врањском	—	80:95	19:05
јагодинском	26:83	56:10	17:07
књажевачком	20:08	46:15	30:77
крагујевачком	26:87	70:15	2:98
крајинском	7:81	71:88	20:31
крушевачком	14:29	77:14	8:57
нишком	3:13	70:31	26:56
пиротском	—	67:65	32:35
подринском	4:35	78:26	17:39
пожаревачком	5:26	73:68	21:06
рудничком	—	86:96	13:04
смедеревском	1:82	72:73	25:45
топличком	—	66:67	33:33
ћупријском	4:88	78:05	17:07
ужичком	5:13	89:74	5:13
црноречком	—	69:70	30:30
чачанском	6:45	90:32	3:23
шабачком	19:33	65:39	15:38
у вароши Београду	34:00	36:00	30:00
у Србији	10:45	70:79	18:76

У окрузима: врањском, пиротском, рудничком, топличком и црноречком није био ни један наставник, који би био са службом у месту свога рођења. Највише таквих наставника било је у Београду, а најмање у смедеревском округу.

Наставника друге категорије, т. ј. таквих, који су рођени у Србији али су са службом у другом а не у свом месту рођења, било је највише у чачанском а најмање у књажевачком округу.

Наставника рођених у другој којој држави било је највише у топличком округу, а најмање у крагујевачком.

Кад Србију поделимо у пет области, узев:

- у Шумадију, округе: београдски, смедеревски, јагодински, крагујевачки и руднички;
- у источну област, округе: крајински, пожаревачки, црноречки, књажевачки, алексиначки и ћупријски;
- у западну област, округе: ваљевски, шабачки и подрински;
- у јужну област, округе: ужички, чачански и крушевачки, и
- у нове крајеве, округе: нишки, пиротски, врањски и топлички, то имамо о наставницима

основних школа по месту њихова рођења овај преглед :

ОБЛАСТ	Број наставника родом								
	из Србије						са стране		
	из места			ван места					
	где су са службом								
учитеља	учитељица	у опште	учитеља	учитељица	у опште	учитеља	учитељица	у опште	
Шумадија	29	7	36	135	32	167	25	9	34
Источни окрузи	11	8	19	134	76	210	42	19	61
Западни окрузи	11	4	15	62	20	82	18	4	22
Јужни окрузи	8	1	9	73	17	90	4	2	6
Нови крајеви	2	—	2	63	34	97	31	7	38
Варош Београд	—	17	17	11	7	18	9	6	15

Од сто наставника у опште било је
р о д о м
из места ван места са стране
где су са службом

у области	из места	ван места	са стране
Шумадији	15:19	70:47	14:34
Источних округа	6:55	72:41	21:04
Западних округа	12:61	68:90	18:49
Јужних округа	8:57	85:72	5:71
Нових крајева	1:46	70:80	27:74
Вароши Београда	34:00	36:00	30:00

Кад ове размере међу собом поредимо, ми налазимо, да је на сто наставника родом из Србије долазило наставника са стране, и то у области :

Јужних округа	6
Шумадији	17
Западних округа	23
Источних «	27
Нових крајева	38
Вароши Београда	43

У новим крајевима има дакле *шест* пута више страних наставника него ли у јужним окрузима.

У овом погледу знатна је разлика између учитеља и учитељака.

Тако било је од сто учитеља
р о д о м
из места ван места са стране
где су са службом

у области	из места	ван места	са стране
Шумадији	15:34	71:43	13:23
Источних округа	5:88	71:66	22:46
Западних «	12:09	68:13	19:78
Јужних «	9:41	85:88	4:71
Нових крајева	2:08	65:63	32:29
Вароши Београда	—	55:00	45:00

При међусобном поређењу ових размера излази, да је на сто рођених у Србији учитеља долазило учитеља са стране, и то у области :

Јужних округа	5
Шумадији	15
Западних округа	25
Источних «	29
Нових крајева	48
Вароши Београда	82

У новим крајевима има дакле *десет* пута више учитеља са стране, него ли у области јужних округа.

Од сто учитељица било је
р о д о м
из места ван места са стране
где су са службом

у области	из места	ван места	са стране
Шумадији	14:58	66:67	18:75
Источних округа	7:77	73:78	18:45
Западних «	14:29	71:42	14:29
Јужних «	5:00	85:00	10:00
Нових крајева	—	82:93	17:07
Вароши Београда	56:67	23:33	20:00

На сто учитељица рођених у Србији, долазило је страних учитељица, и то у области :

Јужних округа	11
Западних «	17
Нових крајева	21
Источних округа	22
Шумадији	23
Вароши Београда	25

Само у Јужним окрузима и у Шумадији било је релативно више страних учитељица него ли учитеља; у остале три области и у вароши Београду страних учитеља много је више него учитељица.

Интересни су подаци о броју *кажњиваних* наставника. Разуме се по себи, да је и овде више учитеља, а мање учитељица. То се најбоље види из овог прегледа :

ОКРУГ	Број кажњиваних			Процент кажњиваних		
	учитеља	учитељица	наставника	учитеља	учитељица	наставника
Алексиначки	7	3	8	43:75	22:22	36:00
Београдски	7	3	10	16:28	37:50	19:61
Ваљевски	7	2	9	20:00	22:22	20:45
Врањски	3	2	5	23:08	25:00	23:81
Јагодински	6	—	6	18:18	—	14:63
Књажевачки	2	2	4	25:00	40:00	30:77
Крагујевачки	9	1	10	17:31	6:67	14:93

О К Р У Г	Број кажњиваних			Процент кажњиваних ^х		
	учитеља	учитељица	наставника	учитеља	учитељица	наставника
Крајински	14	1	15	31·82	5·00	23·44
Крушевачки	6	2	8	22·22	25·00	22·86
Нишки	13	3	16	30·23	14·29	25·00
Пиротски	12	1	13	46·15	12·45	38·24
Подрински	2	—	2	11·76	—	8·70
Пожаревачки	23	7	30	31·51	17·07	26·32
Руднички	3	—	3	13·77	—	13·04
Смедеревски	7	3	10	17·95	18·75	18·18
Топлички	7	—	7	50·00	—	38·89
Ђупријски	8	5	13	34·78	27·78	31·71
Ужички	7	2	9	21·88	28·57	23·08
Црноречки	8	1	9	34·78	10·00	27·27
Чачански	4	2	6	15·38	40·00	19·35
Шабачки	11	1	12	28·21	7·69	23·08
Варош Београд	9	9	18	45·00	30·00	36·00
Србија	175	49	224	26·20	18·15	23·88

Кажњиваних учитеља има дакле у свима окрузима, и то највише у топличком округу, а најмање у округу подринском.

Од средње размере имамо *већу* размеру кажњиваних учитеља у окрузима: алексиначком, крајинском, нишком, пиротском, пожаревачком, топличком, ђупријском, црноречком, шабачком и у вароши Београду.

Кажњиваних учитељица није било у окрузима: јагодинском, подринском, рудничком и топличком. Највише кажњиваних учитељица било је у чачанском, а најмање у крајинском округу.

Кад саставимо округе у области, онда имамо овај преглед о кажњивим наставницима:

ОБЛАСТ	Број кажњиваних			Процент кажњиваних		
	учитеља	учитељица	наставника	учитеља	учитељица	наставника
Шумадија	32	7	39	16·93	14·58	16·46
Источни окрузи	62	18	80	33·16	17·48	27·59
Западни „	20	3	23	21·98	10·71	19·33
Јужни „	17	6	23	20·00	30·00	21·90
Нови крајеви	35	6	41	36·46	14·63	29·93
Варош Београд	9	9	18	45·00	30·00	36·00

Кад ове размере међу собом поредимо, онда налазимо, да је на сто кажњиваних учитеља долазило таких учитељица у области:

Нових крајева	40
Западних округа	49
Источних „	53

Шумадија	86
Јужних округа	150
Вароши Београда	67
У опште	69

Интересно је поређење Шумадије са осталим областима, јер докле је у Шумадији било само сто кажњиваних наставника, дотле је таких наставника имало у области:

Западних округа	118
Јужних „	133
Источних „	168
Нових крајева	182
Вароши Београда	219

С погледом на кривицу, за коју су кажњивани наставници, стоји то, да је већина њих кажњивана за слаб успех. Међутим свакако од велике је важности факт, да је данас међу наставницима готово сваки *четврти* био кажњиван! Кад се узме још и то, да је казна изрицана по већем делу за неуспех у школском раду, и да тај неуспех не долази толико од неспремности, колико од самог нерада, онда је, држимо, сасвим умесно, примењивање строжијих казна, које су за то прописане новим законом о основним школама.

И по томе, да ли је рад наставников у школи већ оцењен или није, постоје међу наставницима велике разлике.

О К Р У Г	Б р о ј н а с т а в н и к а								
	без оцене			сједн. оценом			с више оцене		
	учитеља	учитељица	у опште	учитеља	учитељица	у опште	учитеља	учитељица	у опште
Алексиначки	2	—	2	1	3	4	13	6	19
Београдски	9	—	9	4	1	5	30	7	37
Ваљевски	3	2	5	8	1	9	24	6	30
Врањски	6	1	7	2	2	4	5	5	10
Јагодински	3	—	3	4	—	4	26	8	34
Књажевачки	1	—	1	1	1	2	6	4	10
Крагујевачки	7	3	10	4	2	6	41	10	51
Крајински	11	3	14	9	3	12	24	14	38
Крушевачки	1	1	2	—	—	—	26	7	33
Нишки	7	2	9	7	4	11	29	5	44
Пиротски	7	—	7	2	3	5	17	5	22
Подрински	3	—	3	—	—	—	14	6	20
Пожаревачки	7	3	10	15	6	21	51	32	83
Руднички	3	—	3	1	—	1	18	1	19
Смедеревски	3	—	3	—	2	2	36	14	50
Топлички	2	—	2	—	1	1	12	3	15
Ђупријски	—	—	—	1	3	4	22	15	37
Ужички	2	—	2	3	1	4	27	6	33
Црноречки	3	1	4	8	—	8	12	9	21
Чачански	1	1	2	5	1	6	20	3	23
Шабачки	5	—	5	3	—	3	31	13	44
Варош Београд	—	—	—	1	4	5	19	26	45
Србија	86	17	103	79	38	117	503	215	718

Према томе износио је проценат наставника

у округу	без оцене	с једном оценом	с више оцена
Алексиначком	8·00	16·00	76·00
Београдском	17·65	9·80	72·55
Ваљевском	11·36	20·45	68·19
Врањском	33·33	19·05	47·62
Јагодинском	7·32	9·75	82·93
Књажевачком	7·69	15·39	76·92
Крагујевачком	11·93	8·95	76·12
Крајинском	21·88	18·75	59·37
Крушевачком	5·71	—	94·29
Нишком	14·06	17·19	68·75
Пиротском	20·59	14·71	64·70
Подринском	13·04	—	86·96
Пожаревачком	8·77	18·42	72·81
Рудничком	13·04	4·35	82·61
Смедеревском	5·45	3·64	90·91
Топличком	11·11	5·56	83·33
Ђупријском	—	9·76	90·24
Ужичком	5·13	10·26	84·61
Црноречком	12·12	24·24	63·64
Чачанском	6·45	19·36	74·19
Шабачком	9·61	5·77	84·62
У вароши Београду	—	10·00	90·00
у Србији	10·98	12·47	76·55

Само у вароши Београду и у округу Ћупријском није било наставника, који би били без и једне оцене, у свима осталим окрузима било је таквих наставника, негде више а негде мање, а понајвише у округу врањском.

Наставника који су имали само једну оцену било је највише у црноречком округу, у окрузима пак крушевачком и подринском није био ни један такав наставник.

Наставника са више оцена, било је у свима окрузима, и то највише у крушевачком округу, а најмање у округу врањском.

По областима имамо овај преглед:

ОБЛАСТ	Број наставника								
	без оцене			с једн. оценом			с више оцена ^а		
	учитеља	учитељица	у опште	учитеља	учитељица	у опште	учитеља	учитељица	у опште
Шумадија	25	3	28	13	5	18	151	40	191
Источни окрузи	24	7	31	35	16	51	128	80	208
Западни „	11	2	13	11	1	12	69	25	94
Јужни „	4	2	6	8	2	10	73	16	89
Нови крајеви	22	3	25	11	10	21	62	28	91
Варош Београд	—	—	—	1	4	5	19	26	45

Од сто наставника у опште било је:

у области	без оцене	с једном оценом	с више оцена
Шумадији	11·81	7·60	80·59
Источних округа	10·69	17·58	71·73
Западних „	10·92	10·09	78·99
Јужних „	5·72	9·52	84·76
Новим крајевима	18·25	15·33	66·42
Вароши Београда	—	10·00	90·00

У јужним окрузима било је најмање наставника без оцене, а то доказује, да су у тим окрузима наставници сталнији т. ј. да и дуже у служби остају и у друге округе не премештају се.

Од сто учитеља било је посебице

у области	без оцене	с једном оценом	с више оцена
Шумадији	13·23	6·88	79·89
Источних округа	12·84	18·71	68·45
Западних „	12·09	12·09	75·82
Јужних „	4·70	9·42	85·88
Нових крајева	22·92	11·46	65·62
Вароши Београда	—	5·00	95·00
у опште	12·87	11·82	75·30

Према овим размерама долазило је на сто оцењиваних учитеља без оцене

у области:

Јужних округа њих	5
Западних „ „	14
Источних „ „	14
Шумадији „	15
Нових крајева „	30
у опште „	15

Напротив од сто учитељица било је

у области	без оцене	с једном оценом	с више оцена
Шумадији	6·25	10·41	83·34
Источних округа	6·80	15·53	77·67
Западних „	7·14	3·57	89·29
Јужних „	10·00	10·00	80·00
Нових крајева	7·32	24·39	68·29
Вароши Београда	—	10·00	90·00
у опште	6·30	14·07	79·63

Највише учитељица, којих рад још није оцењиван, налази се у области јужних округа, а најмање било је таквих учитељица у Шумадији.

Кад оцењиване већ учитељице поредимо с онима, које за свој школски рад нису добиле још ни једну оцену, онда налазимо, да је на сто оцењиваних учитељица долазило њих без оцене

у области:

Шумадији	6
Источних округа	7
Западних „	8
Нових крајева	8
Јужних крајева	11
У опште	8

Интересне су у овом погледу размере, које добијамо при поређењу учитеља са учитељицама.

Тако на сто учитеља долазило је учитељица

у области	с једном оценом	с више оцена
Западних округа	30	116
Источних «	83	113
Шумадији	151	105
Нових крајева	212	104
Јужних округа	106	93
Вароши Београда	200	95
у опште	119	106

Напротив на сто неоцењених још учитеља долазило је учитељица без оцене:

у области :

Нових крајева	32
Шумадији	47
Источних округа	53
Западних «	59
Јужних »	213
у опште	49

Из овог поређења види се, да су учитељице у служби много сталније од учитеља, а по себи се разуме, да је ова сталност од велике користи понајвише школи и настави.

Ђ. Ј.

КАРАКТЕРНЕ СЛИКЕ ИЗ ОПШТЕ ИСТОРИЈЕ

(по А. В. ГРУБЕ-У)

ТРЕЋИ ДЕО

ПОСТАНАК ДРЖАВА

(Наставак)

ФРАНЦИ, САНСИ И НОРМАНИ

1. КЛОДВИГ (500)

1. Клодвигова борба против Сиагрија

У прва, стара времена Франци су живели источно од реке Рајне. Одатле покренуше се они преко Рајне и разрушише напредне и богате вароши римског царства: Мајнц, Келн, и Трир. Кад су прешли у земље са десне стране Рајне изабраше себи једнога краља. Први њихов краљ био је *Клодвиг*, син Хилдерихов.

Чим је Клодвиг постао владар, почео се бринути о томе, да своју власт увећа и рашири. Кад је пропало римско царство у Италији (476 год.) остала је Галија под управом Сиагрија, који се беше наметнуо Галима за краља. Клодвиг намисли да нападне на њега, па с тога захтеваше од њега, да одреди место и време за борбу. Сиагрије прими позив за бој. У борби су га Франци тако потукли, да је и он сам морао побећи у Тулузу, главну варош западних Гота, где је владао Аларих II (486 г.). Западноготски краљ бојао се рата са Францима, па с тога кад стигоше краљеви посланици, он им издаде ве-

заног бегунца. Клодвиг заповеди, да се роб у тамницу баца, а после неког времена буде и удављен.

Краљ Клодвиг јако је мрзео Хришћане и хтео је остати веран старој незнабожачкој вери. С тога су по његовој наредби порушене многе цркве. Један пут његови Франци похарају једну цркву. Поред осталих скупоцених ствари упљачкају они један чудновато велики и леп крчаг. Епископ похаране цркве посла једног изасланика краљу с молбом, да се ствари задрже, али да цркви крчаг врати. Краљ одговори изасланику: „Хајде за нама у Соасон, јер тамо ће се сав пљен поделити. Ако крчаг мени на коцку дође, онда ћу га опет твоме епископу повратити. Кад су у Соасону све упљачкане ствари стрпане на једну гомилу, онда краљ рече: „Ја вас молим моји храбри борци, да ми, осем других ствари, које ми у део падну, уступите још и онај крчаг.“ На то неки одговорише: „Славни краљу, штогод видиш, твоје је. Узми што ти је воља; јер твојој сили узалуд је противити се.“ Кад они ово изговорише, тада узвикну један Франк и рече: „Ти не треба ништа да добијеш, сем што ти

коцка досуди.“ За тим удари он својом сикиром по крчагу. Сви се томе зачудише; али краљ сакри своју љутину па узе крчаг и предаде га посланику епископовом.

Једну годину дана по том Клодвиг позва свој народ у месецу Марту на народни скуп, да прегледа своју војску и да проба њено оружје. Кад је прошао неке редове, дође он и до оног војника, који је крчаг ударио и рече му: „Нико није донео тако рђаво оружје, као ти; јер ти не ваља ни твоје кошље, ни твој мач, ни твоја сикира.“ Са овим речима баци он сикиру овога човека на земљу. Он се саже да је опет подигне; али у том истом тренутку подиже краљ своју сикиру и удари га по глави, па онда рече: „тако си и ти са крчагом у Соасону урадио.“ Човек беше мртав; тада краљ отпусти остале војнике. Сви су се од тада плашили силе краљеве. Краљ није ништа друго ни хтео, већ да му се сви покоравају и да га се боје.

2. Обраћање Клодвигово у хришћанство.

После неколико година своје владавине отпрати Клодвиг посланике у Бургундију краљу *Гундобалду*, да запросе његову сестру *Клотилду*, коју су му описивали као веома лепу и разумну женскињу. Бургундски краљ, који је са својом браћом и сестром врло рђаво поступао, није смео да се завађа са Клодвигом, већ посла своју сестру. Клотилда је најпокорније молила свога мужа, да се покрсти. Клодвиг није хтео, али је допуштао, да се његов син покрсти. На несрећу на скоро после крштења умре му син. Тада рече Клодвиг ражљубен; „Кад би дете било посвећено боговима мога народа, онда оно не би умрло.“ Но Клотилда је умела опет свога мужа утешити. Он допусти, да се и други његов син крсти. Овоме другоме не би ништа, али је по крштењу био мало болестан.

Од тада краљица није могла од Клодвига захтевати да се и он крсти, докле год он није отпочео рат са Алеманима. На једноме месту била је ужасна битка. Франци су се морали повлачити натраг. Кад је Клодвиг видео да ће му цела војска пропасти, он подиже руке небу

и плачући рече: „Исусе Христе, кога Клотилда назива сином живог Бога, који и несрећнима помажеш кад у тебе верују, ја ти се молим помози ми. Ако си моћан као што Хришћани кажу и ако учиниш, да ја победу одржим, онда ћу у тебе веровати и покрстићу се.

Ја сам моје богове призивао, но узалуд, но сад призивам тебе, да ме од мојих непријатеља избавиш.“ Кад је он то изговорио, отпочеше Алемани бегати. Њихов краљ беше већ погинуо и најотменији Алемани дођоше Клодвигу и рекоше: „Заповеди да убијање престане, ми ћемо те слушати.“ Тада заповеди Клодвиг, да престане битеа, врати се кући и исприча краљици, како му је хришћански Бог помогао да задобије победу.

Краљица дозва одмах једног владика (*Ремигија*), који ће краља учити хришћанској вери. Кад је владика причао краљу о страдању и смрти Христовој, он се ражљуби и викну: „Да сам ја само са мојим Францима био, ја бих се за то непоштење осветио!“ Тада га владика нуђаше, да прими са целим својим народом Христову науку. Али краљ одговори: „Свети оче, ја ћу радо слушати твоју науку, али мој народ неће оставити своју прадедовску веру. Но ја ћу опет ићи и по твојем савету говорити са народом.“ Кад је краљ народу говорио, многи одговореше: „Сви ћемо оставити наше нечестожане богове, и ићи ћемо за неумрлим богом, о коме нам владика проповеда.“ Одмах је била крстионица спрењена и црква богато украшена. Клодвиг први уђе у купатило и владика га благосиљаше овим речима; „Сагни твоју главу, дивљи сихамбере, обожавај што си пређе ватром опустошавао, а гори оно, што си пређе обожавао.“ Клодвигова сестра се такође покрстила а с њима још многи други Франци. Тако Клодвиг постаде први католички краљмеђу немачким племенима, јер сви други били су Аријевци¹. Доцније је изашла скаска, да је при крштењу Клодвиговом донео један голуб с неба једно стакло светога зејтина, са којим су доцније кроз

¹ Треба објаснити ко су Аријевци.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

У све векове помазивани француски краљеви, док није изумрла бурбонска породица краљевска.

Оном битком у години 496, која је била код садашњег *Цилица*, Алемани су потпали нешто под власт Франака, а нешто њих потпало је по молби под власт Источноготског краља Теодорика.

3. Клодвигово неверство према Сигберту и његовом сину

Кад је Клодвиг већ изабрао Париз да му буде престоница, посла он посланике Клодерику сину франачког краља Сигберта у Келну, да му кажу: „Твој отац Сигберт и стар је и слаб и већ је једном ногом у гробу. Кад он умре, онда теби припада његово богатство, а моје пријатељство ће те штитити.“ Клодвигове речи разбудише у младоме човеку жудњу за влашћу и богатством и он поче радити своме оцу о глави. Једног дана отиде му отац преко Рајне, да се на другој обали у шуми прохода. Кад је он око подне заспао у своме шатору, посла син своје људе те га убише. Тада зли син отпрати посланике Клодвигу и поручи му овако: „Мој отац је мртав. Његово благо и његово богатство сад је моје. За то пошљи твоје људе мени и ја ћу им дати све што год ти од богатства мога оца зажелиш.“ Клодвиг посла своје људе.

Кад су они дошли све им је показато. Млади краљ одведе их до једног сандука, на им рече: „У овоме сандуку мој је отац чувао златне новце.“ Тада један рече; „Завуци руку и извади оно, што нађеш тамо.“ Млади краљ саже се да то учини, а један од њих удари га сикиром у главу тако, да је на месту мртав остао. Тада Клодвиг отпутова брзо у Келн, сазва народ и овако рече: „Чујте, шта се догодило. Кад сам се по Шелди (реци) возао, опао ме је Клодерики, син мога стрица Сигберта, код свога оца, да сам га ја хтео убити. А сад, кад је његов отац у шуми заспао, сам је убице против њега послао и убио га. Један човек, кога ја не познајем, убио је њега самог, кад је своје благо разгледао. Али ја сам у томе невин; ја не могу крв свога сродника заборавити, јер би то било

безбожно. Кад се то већ тако догодило, онда вам ја саветујем ово: сложите се са мном и дођите под моју заштиту. Кад су у Келну то све саслушали, пљескали су рукама и викали „живео,“ подигли Клодвигу на штит и поздравили га као краља.

4. Клодвиг побеђује западне Готе

Док је Клодвиг покоравао један по један народ, дотле су се западни Готи старали да све даље напредују. С тога њихов краљ Аларики позва на састанак франачког краља Клодвигу на граници њихових области. На једном острву реке Лоаре, састала су се оба владара. Ту су се загрлили, јели и пили заједно, и тако је изгледало да је пријатељство закључено. Али ово привидно пријатељство није дуго трајало, јер на скоро после тога састанка Клодвиг сазва у Париз један скуп од својих највернијих људи. Он им као католички владар овако говораше: „Врло ми је тешко, што ови Аријанци још тако велики део Галије имају. Ајте да противу њих устанемо, и кад помоћу божјом ове поганике победимо, поделићемо њихову земљу међу собом. Сви су на то пристали. Чак и краљица Клотилда одушевљаваше свога мужа на то предузеће, јер је држала да ће то Богу бити угодно. Ратоборни Клодвиг докона са својом снажном руком ратничку сикиру, завитла је што игда може са речима: „Где моја франциска (тако је звао сикиру) падне, сазидаћу цркву у славу светих апостола.“

Католици у западно готском царству волели су да су под влашћу Клодвиговом него Аларикином и са радошћу очекивали долазак франачког краља. Кад је Клодвиг дошао у област града Тура, он је из страхопоштовања према светоме Мартину од Тура заповедио, да нико ништа не сме узети осим воде и траве. Један Франк нађе на једној гомили сена и рече: „Ми треба да узмемо само траву, али и ово је трава и ја нећу преступити краљеву заповест ако је узмем.“ С тога оте силом сено од човека, који га је чувао. Кад је краљ о томе сазнао рече љутито: „Како ћемо се уздати у победу, кад је свети

Мартин увређен.“ Са овим речима умлати он Франка.

После тога отпрати он неколико својих пратилаца, даде им поклоне за цркву, у којој су кости светога Мартина сахрањене и рече им: „Идите дакле, може бити да ћете чути у светоме здању какво претсказање о победи.“ Кад слуге краљеве уђоше у цркву зачуше ове речи из псалтира: „О Господе, ти си ме снагом за рат опасао, ти си вргао непријатеље под ноге моје, њихова леђа ти си ми окренуо и који ме мрзе, ти си их упропастио.“ Тада се они обрадоваше овим речима срећном претсказању и повратише се, да јаве краљу како су извршили ово свето посланство. Са свим сигуран да ће победити пође он даље, и дође до реке Вијене. Али она се беше излила и Франци не нађоше нигде брода, већ проведоше целу ноћ на обали. Сутра дан угледаше они једнога врло великог јелена, који иђаше преко воде. Животиња је газила преко реке и Франци су видели где је брод.

Кад су дошли близу Поатијера, угледаше из далека на цркви светога Хиларија светлост, и они мишљаху да им тиме светац претсказује победу над непријатељима. И овде је Клодвиг строго запретио франачкој војсци, да се нико не усуди ма шта узети, што није његово. Сви становници помагали су Францима и давали војсци све што треба. Западни Готи нису били сложни. Једни су хтели да се повуку натраг и да чекају Источне Готе, које им је Теодорик обећао у помоћ послати, а други су хтели да се битка

са непријатељима отпочне. После дугог саветовања договорише се, да чекају долазак Источних Гота. Али док су се они повлачили сустиже их Клодвиг и примора их да се упусте у бој. У овоме боју сусретоше се оба краља, ударише се и Клодвиг беше срећнији те уби Аларика. Кад су Готи видели да им погибе краљ јуришише двојица од њих на Клодвигу, али њихове стреле не могоше пробити оклоп, а брзи коњ, кога је Клодвиг јахао изнесе га брзо из опасности.

Западни Готи изгубише битку и ова битка решила је судбу Галије. Од реке Лоаре па до Пиринеја и од Роне па до Атланског мора сва земља потпала је под власт франачких краљева. Западни Готи задржаше на југу један узан комад, који је Септиманија назват. Али одатле пређоше у Шпанију, и тамо покорише *Свеве* и направеше веће царство, него што им је у Галији било.

Кад се Клодвиг победоносно враћао са војне, прими он у Туру посланство од цара из Константинопоља, коме је увек било мило, кад се год Готима штогод зло догоди. Цар Анастасије послао му је знаке краљевског достојанства, пурпурни огртач и дијадему, и наименовао га за племића. Клодвиг свечано прими своје ново звање, и ако није нико знао шта значи реч племић. У манастиру св. Мартина обуче он нов огртач и мету круну на главу. Тако одевен пројаха свечано кроз варош. Уз пут просинаше новац на обе стране, као дар народу.

(Наставиће се)

ДА ЛИ И НА ДРУГИМ ПЛАНЕТАМА ИМА СВЕТА?

од

СВЕТОЗАРА НЕДЕЉКОВИЋА

подинжињера

(Наставак. Види страну 546 од прошле године)

Пошто смо упоредили главне астрономске елементе, који утичу на појаву живота, на нашој земљи са онима који њима одговарају на осталим световима — сад да видимо, да ли земља,

својим положајем у васиони, чини своје обитнице најсрећнијима. Да ли живи створови, а поглавито интелигентно биће — човек — на земљи ужива праву срећу, сву могућну благодет? Да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

ли је на нашој земљи тако добро да се боље пожелети не може? Покушаћу да на та питања одговорим.

Познато је да је астрономски узрок разлици годишњих времена, климата и дана, нагиб обртне осовине какве планете према равнини њене путање. Ако је обртна осовина неке планете управна на равнини њене путање око сунца, онда ће њена тропска зона заузимају само екватор, а ледена зона обухватиће само полусе, а топлота и светлост умањаваће се неосетно пошав од екваторијалнога круга ка поларним крузима. На тој планети клима је умерена, свуда; у свима регионима њезиним, може се живети; свака ширина имаће своју особену али перманентну температуру; дан је увек раван ноћи. Такво стање планете произвешће на њој плодност и корисно ће утицати на умни и материјални живот на њој и допринеће срећи и дуговечности њених становника.

Ако би обртна осовина неке планете пала у раван њене путање око сунца, онда би умерене зоне са свим нестало; сунце би узастопце пролазило кроз зенит сваке тачке на њој. С тога би све тачке на тој планети имале најразличнија годишња времена и дане врло различне по трајању; на свакој хемисфери те планете била би наизменце непрекидна светлост и непрекидан мрак, жарка топлота и ледена зима. Свако би место на планети у току једне године претрпело ове несносне промене и планета у таком стању не би дала својим обитницима услова за напредак.

Ја сам овде узео две крајности. Између тих крајности има много интермедијерних стања. Па да видимо какав положај заузима наша земља у томе погледу.

Обртна осовина наше земље не само да није управна на равнини њене путање око сунца, што би најбоље за њене становнике било, но је знатно нагнута према равнини њене путање, и угао нагиба износи 23° .

С тога на нашој земљи није температура умерена, нити се поступно мења, већ су прелази у клими нагли и осетни за организам. Због тога нагиба на нашој земљи постоје три зоне

климатске, и у свакој од њих клима је особита, па с тога нису ни за обитавање подједнако угодне. На екватору жарка клима брзо умори и изнури живот, а на полима оштрина поларне климе не одговара функцијама живота љуског и потребама организама.

Према томе, наша земља у овом погледу не заузима најугоднији положај за благостање њених становника, јер чести и напрасни скокови и промене у клими поремете правилно развиће организма, те оно престане живети пре времена. Ко је однегован око екватора не може да живи ближе полима и обратно, већ је сваки више-мање везан за ону зону у којој је одрастао.

Неки су тврдили да је земљина обртна осовина била некад управна на равнини њене путање око сунца; да је у време прве појаве човека на земљи вечито пролеће украшавало и богатило нашу земљу, и да се земљина обртна оса тек доцније накренула и заузела овај садањи положај. Но ове теорије немају основа. Ајлер, Ланграж и Лаплас поставили су границе, међу којима се нагиб земљине осе мења, и још су нашли, да нагиб еклиптике осцилује само за неколико степени са обе стране од једног средњег положаја. Дакле нагиб еклиптике периодички се мења, те је тако тај астрономски елеменат сталан.

Но годишња времена на земљи и на планетама не долазе једино од нагиба њене путање, већ и од ексцентричности њених путања.

Земља наша, као и остале планете, не креће се по кружној путањи око сунца, већ по елиптичној, и једна жижа те елипсе је сунце*)

Идући по елиптичној путањи земља и остале планете некад дођу ближе сунцу а некад су даље од њега. Најближе су сунцу — њино је удаљење од сунца *минимум* — кад дођу у теме мале осе елипсине и онда се каже да је пла-

*) Ексцентричност се зове половина разлике остојања планетиних од сунца кад је она у оним крајњим положајима (афелији и перихелији). Ако са e означимо ексцентричност, са D остојање планете од сунца кад је она у перихелији, а са d остојање планете кад је она у афелији, онда је ексцентричност елипсе, којом та планета путује око сунца, дата у овом изразу:

$$e = \frac{D - d}{2}$$

нета у *перихелији*; а најдаље су од њега, — њино је остојање од сунца максимум — кад дођу у теме велике осе елипсине, и онда су оне у *афелији*. Кад је планета у *афелији* онда је најхладније — зима, а кад је у *перихелији*, онда је на њој најтоплије — лето.

Како стоји земља у овом погледу спрам других планета? Појамно је да ће различнија и несноснија клима бити на оној планети, чије је путање ексцентричност већа — елипса спљоштенија — јер ће се она два крајња положаја планете према сунцу (*афелија* и *перихелија*) много разликовати један од другог. Та планета кад је у *афелији* онда је она врло далеко од сунца, те је с тога тада врло оштра клима на њој; кад је пак у *перихелији*, онда је она сувише близу сунца, и клима је услед тога тада врло оштра. Што је год дакле, ексцентричност планете већа, тим су и прелази у клими наглији и оштрији; а што год је ексцентричност планете мања — што се елипса више примиче кругу, то се оне две крајњости (*афелија* и *перихелија*) све мање разликују једна од друге, клима је у њима скоро подједнака. Кад би путања неке планете била кружна а не елиптична, онда би остојање планете кад је у *афелији* било толико исто колико је и кад је у *перихелији* — планета би у оба та положаја, и у свима могућним положајима, подједнако остојала од сунца те би тако, односно уплива ексцентричности, клима на планети била иста за све њене положаје према сунцу.

Но уплив ексцентричности на промену климе тако је незнатан за земљу и друге планете, којих путање имају врло незнатну ексцентричност, и њине путање, које су, строго узев, елиптичне, можемо, са довољном тачношћу за наше прилике, сматрати као кружне, те и уплив од ексцентричности занемарити.

Ексцентричност земљине путање врло је незнатна, и износи 0.0168, па с тога и годишња времена, што од ексцентричности земљине путање долазе, нису карактерна.

Код планете Меркура ексцентричност путање његове је знатнија и 13 пута већа од ексцен-

тричности путање наше земље, те с тога су и годишња времена, у колико она долазе од ексцентричности меркурове путање, знатна на њему. Удаљење Меркура од сунца кад је он у *перихелији*, према његовом остојању од сунца кад се налази у *афелији* стоји у размери као 5 : 7 према томе светлост и топлота на Меркуру у време *перихелије* два пут су веће интензивности но кад се он налази у *афелији*, и тада нам Меркур својом сјајношћу личи на неко сунце.

Ексцентричност наше земље једнако се умањава, као и нагиб еклиптике, и то умањавање ексцентричности иде врло споро и износи 0.000043 за један читав век. Но и ово незнатно умањавање ексцентричности земљине креће се у врло уским границама, те тако можемо и овај астрономски елемент сматрати као сталан за нашу земљу.

Годишња времена на Марсу и на Сатурну слична су са нашим годишњим временима. Уран, Меркур и Венус одликују се од наше земље, јер им годишња времена иду у крајност. Наш Месец заузима у томе погледу доста згодан положај, јер нагиб његове обртне осовине износи тек око 2°; осетне границе између лета и зиме нема, већ они врло лагано прелазе једно у друго, и тако образују једно годишње време, које траје читаву његову годину (а то је наших 29 дана). Никаквих других прелаза на њему нема сем дана и ноћи, а ноћ и дан једнако трају и то по половину месечеве године (око 15 дана.)

Најугоднији положај, у астрономском погледу, заузима гигански Јупитер. Његова годишња времена иду постепено, прелази су неосетни и још при том трају 12 пута дуже времена но што трају наша годишња времена, што је, на сваки начин угодније по организам, но кад се годишња времена често мењају и излажу тиме организам да се удешава према њима. Поступни и неосетни прелази и дуго трајање годишњих времена јесу најповољнији услови за развитак и напредак организама. Да видимо како у томе стоји са нашом земљом. Рад тога пропратићу укратко каква дејства чине поједина годишња времена на организам земљиних обитника. Да почнем са пролећем.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Колико је певато о пролећу и његовим милинама. Ко је ма само неколико стихова саставио тај није могао срцу одолети а да не пропева и о пролећу. Но наша цел̄ овде није да опевамо само добре стране, милине пролећа, већ да покажемо какав је утицај пролећа на организам.

Зајиста после оштре зиме први топли сунчани зраци пријатно дејствују на нас после оног зимњег мртвила и чамотиње и човек и животиње и биље почињу да оживљавају. Шуме загусте, поља се зазелене, дрвеће се заодене лишћем и цвећем, а птице својим умилним песмама стану овесељавати шуму и гај. Све почиње живети новим животом. На сваком живом створу огледа се живахност, весело припремање за рад, за нов живот.

Но поред свију ових дивота, које даје пролеће, ипак оно многоме живот загорчи на и одузме. Јер прелаз из зиме у пролеће није тако поступан да се организам неоштећен прилагоди тој промени, већ је тај прелаз брз а понекад и напрасан, те организам, који се привикао на зиму, нема времена да се поступном променом прилагоди новом начину живота, који га чека у пролећу. Пролеће затече организам неспреман да га дочека, с тога се поремети у своме развијњу а често се и толико поремети да и главом плати. Колико ли животâ добије клицу болести у томе прелазу из зиме у пролеће? Колико ли животâ угине у првим данима пролећа? Особито ако пролеће напрасно наступи. Колики страх задаје Март болешљивим људима?

После пролећа наступа лето, када бујност живота достиже свој максимум. Тада доспевају производи који су нужни за животне потребе. У пределима где је средња клима доста топла, жарка летња врућина порађа мртвило, живот се изнури и енергија ослаби. Тада земљу походе разни немиле и страшне гости: суше и поплаве, град, громови, разне болештине, које у масама сатиру организме.

За летом долази јесен, промењљива, са ветром, кишама, маглуштинама, молокавицама и

другим. И у овој сезони живот много пострада. После љетних врућина, пошто се организам разњежио, размлитавио, наступа промењљива јесен са ладним ветровима и кишама. Услед тих наглих, промена, којима организам не може да следује, те да се прилагоди свима променама околине, он пати а многи и угине.

Сад наступа зима. Са каквим страхом очекују и људи и биље и животиње долазак зиме. Животиње се склањају у згоднија места, а неке се умртве, и у том полу-мртвом стању проведу зиму. А човек се целе године спрема само да би што лакше издржао и провео зиму. Па и поред све те спреме, колико човек и животиње пострадају од зиме?! Поред ових незгода, које чини свако годишње време организмима, опет она дају и неких пријатности, и свако годишње време има својих пријатности. Но све ове пријатности не дају нам непосредно сама годишња времена, већ их ми, вештачким путем, помоћу науке, коју смо до сада стекли, производимо. И људска цивилизација и састоји се само у томе да се пронађу средства, са којима ће се непријатна и штетна дејства, која земља, својим полагањем у васпони даје, паралисати — да се тако обезбедимо од неизбежних утицаја те да што угодније живимо. Ето н. пр. да узмемо зиму. Нико неће порећи да зима даје и неких пријатности. Тако ту је: грудвање, тоциљање, санкање, вечерње забаве, игранке и др. Ове пријатности зима са својом ладноћом, мразом, не даје, то је сигурно. Ми ове угодности стварамо сами, вештачким путем. Ми се не можемо грудвати док се поприлично не утопимо, јер се грудвамо на пољу, а „на пољу је зима“ па ни тоциљање није пријатно док се добро не загрејемо. Санкање такође није уживање докле ми двокоћемо зубима, док се топлим капутима, марамама бундама, добро не умотамо. А за вечерње забаве треба пећ заложити, собу угрејати, јер у ладну собу нико неће доћи на вечерњу забаву.

Тако бих исто могао навести примера и за лето и за пролеће и за јесен.

Годишња времена, дакле на нашој земљи нису најповољнија за живот организама на њој,

те се земља ни у томе погледу не одликује од осталих планета (н. ир. од Јупитера.)

Године су земаљске кратке, живот људски кратак. Човек, предвиђајући скорашњи долазак смрти, жури се, ради да што за живота уради. Особито који тежи да што више научи и користи допринесе, тај живи, тако рећи „на врат на нос“, јер зна, ако лагано узради, да ће мало научити и урадити.

Човек највећи део живота свога проведе у борби са природом, са незгодама које причињава овакав астрономски положај наше земље. А шта му остаје за његово умно усавршење, за изналажење истина и закона природних. Он мора да посеје храну, да је обради и припреми; животиње, које су му од многобројне потребе, мора да чува, да се брине за њих. Мора да гради обиталишта, заклоне, себи и својој домаћој животињи, без које не може да буде.

Природа му не даје ништа непосредно, готово, већ крвавим знојем мора да набавља себи нужна средства за издржавање. Многи, бринући се за издржавање своје и своје породице и не помишља на своје умно изражавање; други помишља, жели, али нема довољно средстава; неки жели, оће, има средстава и започне, али кратак живот прекине му започети посао и т. д. Тако бива свуда на овој земљи. Напрезање непрестани рад и борба са природом и опет оскудица. А ако и видимо да неко угодно живи, то му опет није природа непосредно дала, већ је крвавог труда стало друге, док су они то стекли. При свем том број тако срећних људи несразмерно је мањи од броја оних, који трпе оскудицу у многом којечему.

Кад погледамо све ове незгоде, све препоне, на које наилази не само живот људски, већ и живот у опште, онда не само што не можемо закључити да је наша земља у најбољем астрономском положају по благостање и развитак обитника њених већ се морамо чудити како се поред свију тих препона, које су животу стајале на путу од појаве његове на земљи па до данас, живот опет ширио и прекрилио целу земљу

површину, па му ни површина земљина није доста већ се размножио и по унутрошњости земље, по водама, по ваздуху и по најсакривенијим местима, где није ни помислити да може бити живота.

Па кад на земљи, поред толиких незгода и беда, са којима има живот да се бори, има толико много живих бића, зар можемо рећи да ни на једној другој планети нема живота, већ само на нашој земљи?! Кад земља ни једним астрономским елементом, који поглавито утичу на појаву и егзистенцију живота, није одликована од осталих планета, кад ни у погледу годишњих времена она не заузима најбољи положај, већ од неких и гори, онда какав разлог можемо навести да бисмо потврдили да само на нашој земљи има и може да буде живих створова, а ни на једној другој планети да их нема и да их неће, нити може, бити? Ја тај разлог не могу да нађем, а драге бих га воље навео, те да покажем свима невернима, који веле да на другим планетама нема живих бића, да их нигде више нема, но да је наша земља најсрећнија и да само на њој има живота.

Ја кажем за мене да не могу да нађем тога разлога, а сигурно ће се и наћи, који ће тврдити и наводити разлоге да зајиста само на земљи има живота а нигде више у васиони. Но ипак држим да тога разлога неће бити докле се год држимо науке, докле год не пређемо у сујеверице, а ја нисам рад да такве разлоге на овом месту побијам. Ово су довде закључци на основу астрономских знања добивени. Они нам јасно казују да се наша земља ничим не одликује од осталих планета, што би јој искључиву особину дало, да само на њој може да буде живих бића, а на свима осталим планетама да нема ни помена о животу.

Но да одвојимо сад нашу земљу од васионе, па да је посматрамо као засебну јединку, и да видимо када се на њој живот јавио, је ли имао каквих препона, какви су услови живота на земљи и у каквом се стању налазио од почетка његовог на њој па до данас? Одговори на ова мала питања даће нам грађе да одгово-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

римо и на главно, на челу ове расправе, постављено питање.

Посматрањем факата ја сам извео да се земља ни у чему не одликује од осталих планета — у астрономском погледу. Показао сам да се земља односно најглавнијих астрономских елемената за живот (као топлота, светлост, атмосфера, привлачна снага и др.) не одликује од осталих другарица, планета, но шта више да у томе погледу стоји и ниже по неке планете. Видесмо да има планета већих од земље и мањих, гушћих и ређих, топлијих и хладнијих, светлијих и тамнијих; видесмо да и друге планете имају своју атмосферу као и наша земља. Имајући, дакле у виду само ове, астрономске, елементе, немамо основа да тврдимо да само на нашој земљи има живих бића а ни на једној планети више да их нема.

Но може неко казати да је ово само космолошки закључак, изведен из космолошких података.

Може неко казати: јест, све је то тако, али опет ја не могу да замислим да има живих створа на свима планетама; јер ето на једнима је, која су сасвим близу сунцу, жарка топлота а на другима, које су далеко од сунца, несносна зима; једне су чврсте, компактне, а друге су лаке и мекане. Зар да има живих бића и на Нептуну који прима 1300 пута мање топлоте и светлости од сунца по наша земља? Зар да их има на Меркуру, који због блискости сунца прима од њега 7 пута више топлоте и светлости по наша земља? Како може да буде организама на Меркуру који скоро има густину боровине тако да би по води пливао?

Ја ћу се трудити да и на то по могућству одговорим. Отићи на све планете па се уверити о свему није могућно, а ни са справама данашњим не ћемо никога живог моћи угледати на планетама — па гледали колико нам драго. О непосредном испитивању по овом предмету није дакле ни помислити, и ми морамо потражити другог пута да би стигли до циља.

Пошто се уверисмо да је наша земља у свима досадањим астрономским елементима сли-

чна у свему осталим планетама, то је најприродније да најпре прецизно испитамо услове и стање живота на земљи па да отуда, ако како год могаднемо, изведемо неки закључак, докучимо што о животу на другим планетама.

Кад нешто хоћемо да испитујемо, најбоље и најприродније је да пођемо из најближе околине, ако је могуће од самих нас, па да гледамо да ли у нашој најближој околини има што од тога што тражимо и у каком се стању находи; шта му иде на руку, а шта му стаје на пут. Па пошто добро испитамо оно што је око нас, изведемо као нека практична, ако не математички прецизна правила, а управо рећи наоружамо се за даљи рад, онда се крећемо даље, бацамо се у даљине све веће и веће па најпосле и у непрегледну, бескрајну васиону. Ако ли одмах непосредно пођемо у даљину, у васиону, онда ћемо се невешти томе, неприправљени, заплести те не ћемо знати на коју страну да се окренемо. С тога ћу ја и почети са најближим небеским телом, које је непосредно за нас, почећу са нашом земљом. Пропратићу живот органски, услове његове на њој од најранијег њеног детињства, кроз све формације до данас; заронићу у пучине морске, винути се у висине атмосферске и сићи у дубине земљине, те видети да ли тамо свуд има живота или не, и какав је. Отићи ћу на ледене полусе и тропске пустиње, попети се на снежна брда и видети како је и тамо.

Лапласову теорију, како се земља одвојила као засебна ниидвида нећу овде развијати, јер јој није место. Толико могу поменути да је свакоме јасно како живота на земљи није могло бити док се она налазила у усипаном парном стању — док није добила своју кору, тврду подлогу организама. Па и пошто је земља добила своју кору опет није било могућно да се одмах затим и живот јави на њој, јер је температура била још врло висока а и кора земљина није била стабилна већ се превијала, пучала, извијала и на тај се начин кварила не престано равнотежа на њеној површини.

(Свршиће се).

ПРИПОВЕТКЕ ИЗ СТАРОГ И НОВОГ ЗАВЕТА

(УДЕШЕНО ЗА ШКОЛСКУ ПОТРЕБУ)

(Наставак)

Саул

Док је Самуило био у снази, добро је управљао народом, и народ је њиме био веома задовољан. Али кад остари, он узе у помоћ синове Јола и Авију да му помажу. На несрећу они беху врло неправични, па почеше по миту правду делити и ко им како плати, тако и пресуде. Народ се тиме огорчи, па почне тражити од Самуила да цара постави, као што га и други народи имају, па нека он влада. Самуило изнајпре устезаше се и није хтео да послуша глас народа; али кад доби заповест од Бога, он се реши да избере и помаже цара.

У племену Венијаминовом био је један човек — по имену — *Кис*. Он имадијаше прекрасног сина по имену *Саула*, коме ни по расту, ни по лепоти не беше равног. Њега је Самуило једном приликом запазио, и пресказао му шта ће с њиме бити, т. ј. да ће се он прославити.

Не прође дуго времена од тог пресказања, а Самуило искупи народ и предложи му да коцком избере себи цара. Коцка падне на Саула, и народ повиче као из једног грла „живио цар!“ Но било их је, који не хтедохе одмах признати Саула за цара, него су то доцније учинили. Одмах некако после овог избора, Моавићани опседну један град јеврејски, Јавис. Становници изјаве покорност и обећају се да ће плаћати данак. Али то не буде доста непријатељу, већ да би још више понизио Израћљце, тражаше да сваком становнику Јависа извади десно око. Чује за ово Саул, прикупи што је више могао војске, удари на Моавићане и победи их. Тада сав народ признаде Саула за свога цара, и Самуило свечано га помаже за цара.

После две године дана завојште Филистинци на Израћљце с големом војском. Саул се спреми да дочека непријатеља, а у исто време чекаше и Самуила да принесе жртву; јер пред сваком битком био је обичај код Јевреја да најпре првосвештеник принесе жртву, па тек онда да се битка отпочне.

Самуило се беше мало задоцнио; Саулу се досади чекати, па узме и сам принесе жртву. Одмах за тим дође Самуило, па кад виде шта је Саул урадио, он му рече: „За то, што ниси послушао Бога, неће твоје потомство царовати.“ За тим ударе Филистинци на Израћљце, победе их, и скоро сву израћљску земљу завојште. Саул и његов син Јонатан са 600 војника налажаху се у месту *Магдону*. Јонатан с једним војником уђе у непријатељски логор, убије 20 непријатељских војника, и учини велику забуну. Саул са оних 600 војника беше се сакрио ту близу у неким гудурама, па јурне на непријатеља и срећно га победи. За тим је Саул одржао још неколико победа и са свим ослободио народ израћљски од туђинских народа. Кад је одржао победу над Амаликићанима, Самуил препоручи му да истреби са свим непријатеље. Саул не хте да послуша ову заповест, — на против, чак је поштедио живот заробљеног цара амаликитског. Тада је Самуило казао Саулу, да ће га Бог каштиговати за ту непослушност. Саул се покаје и почне молити Самуила да остане с њиме и жртву принесе, и задржавајући га, расцени му хаљину. Самуило му том приликом рече: „Тако ће се расценити на двоје твоје царство и она половина која буде боља, прећи ће у друге руке.“ Но ипак остаде и принесе жртву.

Заслуге Давидове. — Мржња Саулова на Давида

По Божјој заповести Самуило дође у град Витлејем; уђе у кућу Јесеову, да помаже једног од његових синова за цара. Још унапред Бог је казао Самуилу, да ће му дати знак, ког ће од синова Јесеових помазати за цара. Јесеј изводио је редом своје синове пред Самуила; по ту не беше онај, ког је Бог наменио за цара. Онда Јесеј доведе најмлађег сина, по имену Давида, који беше чобанин и чуваше овце. Чим га Самуило виде, одмах познаде да је то онај кога треба помазати за цара, па тако и учини. Дух божји тога часа

остави Саула и пређе на Давида. На први мах Саул је веома замиловао Давида, али је доцније страшно на њега омрзао и жестоко га гонио, што ће се из ове приче видети.

Баш некако у то време подигну се Филистинци на Израиљце и објаве им рат. И Саул изиђе са својом војском пред непријатеља. Из филистинске војске појави се једна огромна људина — по имену Голијат — наоружан јаким оклопима. Овај великан говораше Израиљцима: „Изберите и ви једног човека из вашег стана, који ће се са мном огледати; па ако ваш јунак победи, нек Филистинци вама робују; победим ли ја, то ћете ви робовати Филистинцима.“ Израиљци се предадоше, и не нађе се међу њима јунака да изиђе Голијату на мегдан. У то време деси се ту и млади Давид, који беше дошао да обиђе своја три старија брата — војника, и донео им хране. Чује он, да је цар обећао удати своју кћер за онога, ко изађе Голијату на мегдан и победи га, јави се Саулу и замоли га, да му дозволи да он изађе том великану на мегдан, и да се с њиме огледа. Најпре Саул не дозвољаваше Давиду, јер је био веома млад и невешт у оружју; но најзад, на велику молбу допусти му. Давида обуку у оклоп, но он виде, да му ово смеће и одмах скине са себе оклоп. За тим узе своју чобанску праћку, а из потока пет округлих шљунака и упути се Голијату на мегдан. Кад Голијат виде младог Давида, он му се поче подсмевати, па ће га онда запитати: „Зар сам ја псето, те ти идеш на мене са штапом и камењем?“ Давид му одговори: „Ти си гори од псета! Ти идеш на ме с мачем, копљем и штитом, а ја на те у име Господа Бога. Он ће те предати у моје руке, и ја ћу те убити. И тада ће се сваки уверити, да Господ не спасава мачем и копљем . . .“ Голијат се наљути и кидише на Давида. Давид у тај пар хитне камен из своје праћке, погоди Голијата у сред чела, и он се скљуси на земљу. Давид притрчи, истргне мач Голијатов, и главу му осече. Кад видеше Филистинци да њихов најбољи јунак погибе, дадоше се у бегство и претрпеше жесток пораз. За тим Саул узме Давида за свога телохранитеља, а син његов Јонатан веома замилије Давида и постане му оми-

љени другар. Кад се израиљска војска враћала после ове сјајне победе натраг, девојке су је среле са радосним песмама и свирком, певајући: „Саул је убио хиљаду а Давид десет хиљада.“ Саул се наљути на Давида и почне му завидети, па чак и о глави му радити. У два маха хтео га је копљем пробости. Но Давид се сретно спасе. Саул видећи да Давида сам Бог чува, постави га за тисућника у војсци и није хтео за неко време на њега нападати. Давид је своју војничку дужност верно вршио, а својим лепим понашањем велику љубав у војсци задобио.

Саул је заложно реч, да ће удати своју кћер *Мероу* за онога, ко погуби Голијата, али је не одржа, већ је удаде за другога. Давид не само да се није љутио на овај царски поступак, но је говорио: да он није достојан да буде царски зет, јер је рођен од незнатне породице. Друга кћи Саулова, по имену *Мелхола*, заволи Давида. Кад Саул дозна за то, он обећа да ће је удати за Давида, али с условом, да Давид погуби 100 непријатеља, — надајући се, да он не може извршити, већ да ће погинути. Давида срећа послужи, те у место 100 погуби 200 непријатеља. И Саул је сад морао извршити своје обећање и удати кћер Мелхолу за Давида.

Саул ради о глави Давиду

Мржња Саулова на Давида ипак се не прекрати. Он заповеди своме сину Јонатану да узме неколико војника па да оде и убије Давида. Јонатан поткаже то Давиду, и он се сакрије. Други пут Саул пошаље своје слуге да убију Давида на спавању. Но жена спасе га, спутивши га кроз прозор. Јонатан почне молити оца да на правди Бога не гони Давида. Саул се и на њега ражљути, и у мало што га једном приликом није копљем пробо. Најзад Давид је принуђен био да побегне непријатељима народа израиљског, и тамо се спасао вештином претворивши се да је суманут. Око 400 рођака Давидових, које Саул протера, дођу к њему и почну се крити по гудурама палестинским. Но и тамо им Саул није дао мира. Пође с великом војском и почне их гонити. У једној пећини беше се сакрио Давид са својом дружином. Саул, не

знајући за то, уђе сам без игде икога у ту пећину. Другови Давидови саветују му да убије цара, но он им одговори, да је велика грехота подићи руку на божјег помазаника. Али да би уверио Саула да га је могао убити, он му осече мали комадић од царске хаљине. Кад је цар био прилично одмакао, Давид му се покаже са једног пропланка, држећи у руци осечени комадић од хаљине, поклони му се до земље па ће рећи: „За што царе слушах оне, који ти све једнако говоре да Давид жели твоје смрти? Зар не видиш да те је сам Бог предао данас у моје руке и ја сам те могао убити, али то нисам хтео урадити.“ Саул се заплаче, одмах се помири с Давидом и прорече му да ће он бити цар израиљски, па га замоли да буде милостив према његовој — Сауловој породици. Не гледећи на то, што се Саул помирио с Давидом, ипак је Давид остао у пустињи, јер није веровао Саулу. А имао је и право. Јер није прошло много времена, а Саул опет поче гонити Давида, и то у једној пустињи која се сове *Зиф*. Гонећи овако Давида, једном Саул и његови војници беху поспали. Давид са својим синовцем — Авесом — полагао прикраде се цару, који мирно и тврдо спаваше. Авеса хтеде убити Саула, али му Давид рече: да никако није могуће подићи руку на божјег помазаника. А да би уверио Саула, да га је и том приликом могао живота лишити, узме му кошље и крчаг с водом, па кад се прилично поудали, он викне Авенира, главног војсковођу Сауловог, покаже му кошље и крчаг, и укори га са речима: „Зар се тако чува цар?!“ Саул се са свим покаје и помири с Давидом, па га и благослови. Но знајући како је Саул непостојан, Давид није хтео остати с њиме.

Баш некако у то време подиже се много туђинских народа да војују против Саула. У Аендеори, једном месту, живљаше нека врачара; Саул отиде к њој и замоли је да му изазове сенку Самуилову, који пре кратког времена беше умро. Сенка се заиста покаже и пресказа Саулу погибију. Он се удари с непријатељима, али жестоко буде побеђен. Јонатан и остали синови изгибоше му у тој битци, а он жестоко буде рањен. Да не би жив пао у непријатељске руке, он замоли

једног свог телохраниоца да га убије; но кад овај то не хте учинити, Саул сам прободе себе мачем, и ту издахне. Становници вароши Јависа лепо сахране Саула и његове синове. Један војник јави Давиду о овој битци, и каже му да је својом руком убио Саула и то по његовој заповести, а да би га још боље уверио, преда му царски венац који је Саул на својој глави носио. Давид оплаче смрт Сауловог и заповеди да се тај војник казни, како је смео подићи руку на божјег помазаника. Становницима Јависа даде велику награду и похвали их, што су тако лепо и свечано сахранили цара Саула.

Царовање Давидово и Соломуново. — Деоба царства на две половине. — Пронаст и једног и другог царства

После смрти Сауловог, племе Јудино избере себи за цара Давида. Јевостеј, син Саулов, помоћу војсковође Авенира, зацари се над осталих једанаест племена. Но Јоав, Давидов војсковођа, победи Авенира. Два војника, који су били уз Јевостоја, убију га и главу његову донесу Давиду, очекујући за то награду. Но Давид казни обојицу, а последњег из породице Јевостејеве — Мемфистеја — узме под своју заштиту. После тога постане цар над свима племенима израиљским.

Давид освоји сионску тврдињу, назове је Јерусалим, и ту намести царску столицу. По његовој заповести, ту се пренесе и ковчег завета с великом свечаношћу. За тим подигне Давид за се царски двор, па смишљаше да и храм Богу начини. Но пророк Натан каже му, да њему није суђено да сагради храм, већ његову сину, и да ће Бог излити благослов на потомство његово. У неколико битака Давид победи Моавићане и Думајце и Амонићане. У свима овим биткама највише се одликовао војсковођа Јоав.

Давид је учинио један велики преступ, за који је претрпео од Бога велику казну. Њему се веома допадне жена војника Урија, по имену Вирсавија. Он заповеди војсковођи Јоаву, да Урија у време битке постави на таково место, где ће морати да погине. Урије заиста погине, и Давид се ожени његовом женом. Пророк Натан дође једном

Давиду и преприча му причу о богаташу и сиромашу. Прича је била овака: Богаташ је имао много оваца, а сиромаш само једну. Дођу богаташу гости, и он не хте заклати од евојих многих оваца једну да почасте своје госте, већ узме ону једину овцу од сиромаша па је закла. Кад Давид саслуша ову причу, он мишљаше да се тако зајста десило, веома се наљути на богаташа, па ће рећи: „такав човек заслужује да се строго казни.“ Тада му Натан рече, да се та прича њега самог т. ј. Давида тиче. „Јер ти си царе,“ рећи ће Натан, „поступио са Уријем, ка’ оно богаташ са сиромашом, па за то ће те Бог казнити.“ Давид се горко заплака, и покаја се за учињени грех; Натан му рече да ће му Бог опростити, но пошто претрпи каштигу. Не прође много времена и Давида постиже каштига.

Син Давидов, Авесалом, беше за чудо леп младић. Сви су га Израјљци веома волели и поштовали. Он намисли да учини страшно дело, — устане противу свога оца и примора га да бега из Јерусалима. И то му беше мало, већ појури оца да га убије. Но и Давид није био без својих приврженика, који се реше да се ударе са Авесаломом. Пре битке Давид је заповедио да му сина поштеде ако га победи. Авесалом би побеђен и да се у бегство. Бегајући, он некако закачи перчином за један чвор на дрвету, које се беше над пут наднело, па тако висаше, и ту га Јоав убије. Давид је горко оплакао смрт свога сина, па је опет почео царовати мирно, и то за неко време, јер је имао још да претрпи две велике несреће. Прва је била та, што се противу њега побуни Самеј, ког је с великом муком победио и убио; а друга, што је противу воље божје заповедио да се преброји народ израјљски, због чега је умрло 70.000 људи. Под старост он је провео мирно и срећно дане свога живота. Кад је опазио да ће скоро умрети, он помаже за цара свога сина Соломуна, да му родитељски благослов, поучи га како ће народом управљати, препоручи му да се строго држи вере својих предака и мирно умре.

Давид је написао књигу „Псалтир,“ у којој се славе и хвале дела божја. У тој књизи има свега 150 псалама или песама.

Царовање Соломуново

Соломун је примио владу у младим годинама, али је био веома даровит и паметан. Ступајући на владу, он се помоли Богу и принесе многобројне жртве. Глас божји јави му се и дозволи му да иште од Бога какву хоће награду. Соломун знајући да се мудрошћу и добром управом народ може усрећити, замоли се Богу да му да мудрост што и добије. Мудрост његова највише се огледала при суђењу и расправљању спорова међу онима који се пру. Тако прича се да су дошле к њему две жене на суђење. Обадве су имале по мало детенце, а живеле су у једној кући. Једна од њих некако случајно удави своје дете па га метне у колевку где је живо дете спавало, а живо дете узме и премести у своју колевку. Сутра дан оне се посвађају око живог детета чије ће да буде. Дигну се и оду да им Соломун пресуди. Соломун заповеди да се дете на две половине пресече и свака да узме свој део. Она жена што не беше права мати, задовољи се с царском пресудом, па ће рећи: „Тако се суди, то је праведан суд!“ Но истинска мати, кад чу оваку пресуду клече пред цара и замоли га да тако не ради. „Боље је,“ рече она, „дати дете живо, макар да она и није права мати.“ Соломун по овоме позна да је то права мати; одмах заповеди да јој се дете да, а ону лажљивицу укори и отера.

За тим Соломун приступи зидању величанственог храма у Јерусалиму. Околом седам година трајало је зидање и украшавање храма, а радило до 150.000 радника на њему. По лепоти спољној и украсу унутарњем, овај храм беше јединствени у то доба, и не беше му равне зграде. Тријеца, олтар, подсвећњаци и сви сасуди беху начињени од чистог злата. Врата и дувари такође били су позлаћени и драгим камењем окићени.

Кад је храм сасвим био готов, Соломун позове сав народ да дође и присуствује на освећењу храма, и да види ту свечаност. Најпре унесу у храм ковчег завета и поставе, га у онај одељак храма, што се зове: „Света — светих“. Ово је било најважније место у храму. Осем првосвештеника, нико други није смео ту ући, па и првосвештеник само једном у години могао је ући у

„Света — светих“. Кад Левити — свештеници — запевахе псалмове, слава божја обасја храм у виду облака. Соломун се мољаше, да би Господ у овом храму саслушао — не само молитве Јевреја, но и других народа. Ова свечаност трајала је равних седам дана.

Старајући се о срећи и благостању свога народа, Соломун оснује флоту и морску трговину, постане веома богат, чувен и славан. Из удаљених крајева света, долажаху важни људи да се наслушају и почуде мудрости његовој. Прича се, да је царица савеса из Аравије лично долазила, да се наслуша премудрости Соломунове. Но под старост Соломун је погрешно тиме, што је за љубав жена које су биле идолопоклонкиње, и сам почео клањати се идолима, чиме је народно осећање увредно. С друге стране, и глас Божји каже му да ће наследници његови изгубити већи део царевине што се доцније и испунило.

Соломун је написао ове књиге, које се налазе у светом писму — Библији: „Приче“, књигу „Проповедник“, „Песму над песмама“ и књигу „Премудрости“. У првој књизи садрже се мудре изреке с нужним поукама; у другој књизи Соломун описује ништавило и таштину човековог живота овде на земљи, — па ма каква он блага и почести уживао; у трећој — Песма над песмама — под именом младожење и невесте, оличава Исуса Христа и његову свету цркву.

Деоба царства

По смрти Соломуновој дође на престо царски његов син Ровоам. Он је био млад и невешт, а није хтео да слуша старије и веште државнике него се поведе по својим вршњацима, и не хте народу да учини неке олакшице. За то десет племена отпадно од њега, и изберу себи за цара једног великаша, Јеровоама, а уз њега остану само два племена — јудино и венијаминово. И тако, од једног големог и јаког царства постадоше два мала и нејака. Наследници Ровоамови звали су се „цареви јудејски“, а наследници Јеровоамови „цареви израиљски“. Од Ровоама, па до пада јудејске царевине, било је свега 20 цара; но од њих, само четворица: Аса, Јосафат, Језекија и Јосија

били су поштени, и веровали су у једног Бога, и поштовали веру и обичаје својих отаца. За то их је Бог у више прилика сачувао од великих непријатеља. Сви остали цареви — и јудејски и израиљски, били су неваљали, и клањали су се идолима. За ово неваљалство, Бог казни и царе и народ јудејски. Тако, цар Асирски, Салманасар, освоји престоницу царства израиљског, Самарију, и цара Осију с многим народом одведе у ропство. Навукодоносор, цар вавилонски, разруши Јерусалим, одведе у ропство цара јудејског Седекију и много народа, где су јудеји 70 година били у ропству.

Ето, до чега је довела неслога и поцепаност народ јудејски! Не умејући ценити своју независност и слободу, која се само слогом може одржати, он постаде туђ роб. А док се стечено — па изгубљено поврати, треба много и времена и жртава. Благо оном народу, који уме да цени и чува своју слободу и независност!...

Пророци — Илија и Јелисије

Док је трајало јудејско и израиљско царство, у народу јудејском, веру су подржавали и морал гајили пророци. Исто тако, кад је народ јудејски био у ропству вавилонском, једини су пророци били који нису дали да народ своју веру и обичаје заборава. Ово су били најзнатнији пророци: *Илија Јелисије, Јона, Исаија, Јеремија, Језекиљ и Данило.*

Свети Илија

Овај пророк живио је у време најневаљалијег цара израиљског Ахава. Овај цар беше се оженио ћерком сидонског цара, Језаведом, па за љубав њену почео се клањати идолу Валу. Илија прескаже цару, да ће Бог пустити на њега и на народ жестоку казну, т. ј. да ће за три године трајати суша и глад. Кад му је ово прорекао, он се удали у пустињу — једном потоку, који се звао Корат.

После неког времена, Бог заповеди Илији да иде Ахаву и да му се јави. Цар срдито предуспретне пророка, и почне га бедити да он кварити народ. Но Илија му одговори: „Ти си царе сам покварио народ и начинио га идолопоклоником“.

Идолу валу служило је 850 жречева. Они позову Илију, да се с њиме препиру, чија је вера

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

боља — њина или његова. Ова је препирка била на гори Кармилу. Овако су се погодили : жречеви да закољу једнога вола, а Илија другога, па да на жртву принесу. Чија се жртва сама од себе запали она је вера боља. Жречеви су дуго халакали и викали, но жртва им се не запали. Тада дође ред на Илију, он се помоли правоме Богу, и жртва се сама од себе запали! Кад народ виде ово чудо, он призна једнога Бога, и поубија све жречеве, који су служили идолу валу.

Пророк Илија, да би још боље народ уверио о правом и невидљивом Богу усрдно му се помоли и падне лепа киша те ороси израиљска поља и наступи леп бериџет. Но Царица Језавеља беше се веома наљутила на пророка, и каже му у очи, да ће га убити — за то, што су изгинули жречеви валови. Илија се склони у пустињу, и горко оплакујући квареж и идолопоклонство, молио се Богу, да му пошаље смрт. Али га Бог утеши радосним гласом, да још има 7000 Израиљаца, који не поштују идола вала, нити му се клањају.

Поред тога што је Ахав био идолопоклоник, он је још и друга многа зла чинио своме народу. Тако прича се, да се њему допао виноград неког човека, по имену Навутеја. За тај виноград Ахав је давао велику суму новаца; но Навутеју није био за продају. Језавеља подговори Ахава, да окриви Навутеја као да је он бајаги говорио рђаве речи противу цара, па зато да га убије.

И заиста, такву кривицу подметну Навутеју, и њега претрпају камењем, а његов виноград присвоји себи цар Ахав. За овако насилничко и неправедно дело, пророк Илија прорече Ахаву, да ће он бити убијен, и крв његову да ће пси локати а Језавељи опет прорекне, да ће је пси појести, а цела породица царска да ће пронасти. Ово се све догодило. Ахав буде рањен у битци противу Сирјана, и умре од ране, а после неколико година Језавеља буде избачена кроз прозор, пси је доле доченају и у комаде растргну.

Цар Охозија

Син Ахавов, Охозија, као и отац му беше идолопоклоник. Једном се веома разболе, и отиде те запита идола вала, хоћели оздравити. За овај поступак жестоко га укори пророк Илија. Охозија се наљути на пророка, и двапут је шаљао војнике да ухвате Илију; но сам је Бог чувао овог праведног човека. Доцније, Илија сам дође цару, и прорече му смрт, што се скоро и догодило.

Пророк Јелисије

Јелисије био је ученик пророка Илије, и никако се није раздвајао од свога учитеља. Кад се Илија узнео на небо, Јелисије наследи од њега дар пророчански, и чинио је голема чуда. Између осталих чуда, учинио је ово: Један сириски великаш по имену Нејеман, разболе се од болести губавила. Ово је била страшна и опака болест. Кад се ко год разболе од ње, Јевреји су таквог болесника изгонили из села, и нико се с њиме није смео мешати. Нејеман дође к Јелисију, и замоли га, да га курталише болести. Пророк му рече, да се седам пута окупа у реци Јордану. Нејеман изнајпре мишљаше, да пророк збија с њиме шалу; но по савету својих слугу, он се окупа седам пута како му је речено и заиста оздрави. За учињену доброту, Нејеман прати пророку скупоцене поклоне, но пророк не хте их примити. Један од његових ученика, по имену — *Гијезије*, превари се, и тајно прими половину послатих поклона, и губавило Нејеманово пређе на њега.

Осем многих чуда што их је Јелисије као пророк чинио, он је био у исто време велике родољуб; царева је укоравао за то што су идолопоклонници, а народ израиљски учио је: да му и једини спас — вера у правог и јединог Бога, чување народне светиње и обичаја.

(Наставиће се)

ВАСПИТАЊЕ КАО НАУКА

од

АЛЕКСАНДРА ЂЕНА

(Наставак)

Све ово, што смо до сада навели, само је набрајање и изложење познатих појава у осећањима. Сем тога, и то је познато, да су јарост, напраситост и у опште све врсте експлозивних осећања слабост првих година живота, и да се то све с временом у доцнијим годинама, кад и снага буде већа, савлада. Саобраћај и живот са другим људима чини, те се такви наступи контролишу и угушују, а сем тога и сам разум чини да се првобитне наклоности таким наступима не појачавају, те да не постану навика. У колико се такви наступи савлађују и угушују упливом с поља и помоћу добивених противнавика, које се сматрају као један део моралног образовања, ја сам обадва главна услова, помоћу којих се такав резултат постиже, изложио на другом месту. Они се састоје у врло сложеној иницијативи и непрекидном савлађивању самога себе. Кад се ова два услова имају на уму, онда је лако удесити и специјалне примене за угушивање узбуђења разне врсте: страха, љутње, мржње, љубави.

3. Но главна ствар опет остаје у оним одношајима, који услед свога уплива, што га они имају на добро или рђаво владање људи, носе назив „морал“. Ова класа, коју смо ми сад описали, има сасвим непосредан уплив на њега, док она прва класа утиче тек посредно. Али ако хоћемо да ову ствар из ближе размотримо, те да видимо у каквом односу цела ова област стоји према моралном образовању, онда морамо сву област осећајних асоцијација у опште разгледати још с једне друге стране.

Морални напредак састоји се очито у ојачавању тако назване моралне моћи или савести, подижући снагу њену (да се послужимо Бутлеровим изразом) на ниво свога права. Али да бисмо могли неку енергију смањити, ми морамо најпре знати, шта је и каква је она. Ако је проста, онда морамо њену простоту одредити;

ако ли је сложена, онда морамо њене саставне делове показати, да би је могли одредити. Ова је страна овога питања особито јасно осветљена радовима Бентама и Џ. Миља о моралној култури, који су ово питање обрадили у са свим противном правцу према старим назорима. Миљево схваћање моралности оснива се на теорији општег извођења, па пошто је изнео процес моралног васпитања, он излаже и конзеквенције онаквог схваћања. Он узима све главне добродетељи појединце, на пример: „умереност стоји у неком односу према болу и пријатности. Цељ је, да се са сваким болом и сваком пријатношћу вежу они редови мисли, којима се целокупна сума задовољства што више умножи, а сума бола или непријатности умањи.“ Који тврде, да има нарочита морална моћ, извели би један други пут, којим би се умереност изоштравала, али ја се у то овде нећу упуштати.

Неоспорна је истина, да се метода за одржавање моралнога владања у човечанству састојала у казнама и наградама — болу и задовољству. Ова се метода у опште показала као најзгоднија за ову цељ; она упливише на све људе у опште. Није потребан никакав особити духовни дар, па да се човек боји казни од старијих. По што по самој природи нашега организма ми избегавамо сваки бол, то ћемо се клонити и онога, који би нам донеле казне. За ово нам није потребно више васпитања, но што је потребно да можемо избећи ону непријатност од хладноће, глади или умора.

Они, који веле да има нека нарочита моћ, која је друго нешто, сем свију признатих делова духа — осећања, воље или интелекта — не заступају по томе оно мишљење, по коме је савест само производ васпитања. Јер и без икаквог васпитања човек може бити у сваком односу и мишљењу моралан. Међу тим по теорији извођења савести, све оно што у савест спада,

своди се на једну или другу главну црту наше природе, а понајпре на вољу под упливом бола и задовољства, пријатности и непријатности; а за тим на социјалне импулсе и импулсе симпатије. Заједнички уплив свију ових фактора готово је свемоћан покретач за добро владање, а најјача сметња за рђаве поступке онде, где цела спољна државна машинерија и ауторитет свој уплив врше. Нећу много погрешити ако кажем, да седамдесет и пет процената целог моралног владања долази од уплива каштига и награда на вољу које у друштву постоје.

И ако је доста опасно да се о теорији васпитања не отвори распра, која изгледа да би се могла обићи, опет ми изгледа да је потребно да ова површина објашњења учиним, како бих тада могао обратити пажњу на испитивање оних асоцијација, у сферама воље и осећања из којих је састављен добивени део наше моралне природе. Да васпитање има при томе врло значајног уплива, види се и из разлике која постоји између деце, која се напусте и не васпитају и оне која се брижљиво упућују и васпитају. Свакојако ова разлика значи нешто више него просто васпитање.

Чим се један пут потпуно разумеју законске одредбе о казнама, изгледа да васпитање нема ништа више да чини за појачавање онога избегавања од казна. Исто тако и с друге стране ако нам какав поступак по самој природи својој обећава какву награду или добит, или ако је неки рад такав, да ми отуда имамо насигурно каку награду, онда није ни мало потребно какво упутство, па да човек може тежити и желети да је постигне. Свакојако има једна врло уочљива слабост, која уплив овога мотива често уништава, а то је она попустљивост према непосредном и јаком надражају. Васпитање би требало да ову слабост колико је могуће уклони, али оно то ретко врши. Васпитач, који би био у стању, да тој слабости у попустљивости према извесним надражајима стане на пут или бар да је на најмању меру ограничи учинио би за морално владање, нешто што иде много даље него

што се под правим моралним поправљањем обично разуме.

Трудећи се, да овде забележим и изнесем главне основе осећајних асоцијација, којима се првобитни подстицаји за морално владање појачавају, згодно ће бити да уз то напоменем и растење непосредне и независне мржње према свему што се сматра и казни као неправо. Ова духовна диспозиција сачињава један део добро развијене свести. Она се може развити сама од себе под упливом друштвеног ауторитета или и потпомагањем, али може потпуно и изостати. Она је само једна паралела извиганоме грамању за новцем, ради самог новца, али оно се не развија тако лако, као ово друго. Пре свега за ово је главна ствар да се ауторитет не сматра као непријатељ, с којим се има посла и коме се покорава само онда, кад се то мора да чини. Баш на против, потребно је потпуно и искрено слагање са друштвеним поретком, као што и само друштво помоћу казна у овом праву упливише и тражи, да сваки тај поредак поштује. Али за то је потребно него потпомагање у томе правцу добрим подстицајима, а после и развијена свест те да се може увидети да је такав поредак потребан и користан целоме друштву јер се њиме уклањају многа зла. Што ми мрзимо на сваки неморални поступак, без обзира на казну, коју такви поступци повлаче, за собом и отправљамо своју дужност драговољно, а не из страха да не будемо кажњени све је то последица повољног положаја и прилика у којима живимо у свету, а после то долази и од развијеније симпатије. Кад бисмо хтели изнети у колико учитељ може упливисати на напредак овог правцу онда би се морало још много којешта узети у обзир.

У васпитању ми се сусрећемо на сваком кораку с утицајем мотива. Али теорија мотива јесте теорија чулног опажања, духовних покрета или узбуђења из воље, или другим речима: теорија мотива јесте психологија снага по њиховој сензитивној и активној страни.

(Наставиће се).

БЕЛЕШКЕ О ПРОСВЕТИ И ШКОЛАМА

I

Испитани професорски кандидати

42. г. *Момчило Иванић*, суспенат београдске, реалке положио је 15. Новембра ов. г. професорски испит из Српског и Старословенског Језика и Литературе српске, Историје Српског Народа и Немачког Језика.

II

Професорски приправник

Г. *Сава Урошевић*, помоћник у кабинету минералошко-геолошком у Великој школи, постављен је актом г. министра просвете и црквених послова за приправника професорског за Минералогију с Геологијом.

III

Отварање виших основних школа

У овом месецу отворен је V разред основне женске школе у Великом Градишту.

IV

Граматицица

Главни Просветни Савет примио је и г. министар просвете и црквених послова актом својим ПБр. 11480 од ове год. усвојио је и расписао наредбу да се „*Граматицица*“ или „*Помоћница српској граматици у основној школи*“, од Жив. П. Симића, књига за I разред употреби као школска ђачка књига.

V

Наука православне хришћанске вере

Г. министар просвете и црквених послова по саслушању Главнога Просветног Савета одлучио је актом својим ПБр. 1703 од 19. ов. месеца да све основне школе набаве за своје књижице књигу „*Наука православне хришћанске вере*“.

Цена књизи је 1⁵⁰ динар.

VI

Школе у вароши Бреслави

У вароши Бреслави било је:

године	разредних одељења основних школа	ђака
1879-80	404	—
1880-81	428	26960
1881-82	446	28912
1882-83	465	30724

У тим школама радило је године 1883: учитеља 297 и учитељица 168.

Тежи се томе да се све основне школе поступно подигну на шесторазредне школе, и да се женска деца одвоје од мушке.

Према све већем броју школа сваке године, се подижу нове зграде за школе.

Издаци на основне школе у Бреслави износили су год. 1883 1076315 марака (1323.867 дин.), осим суме од 29.962 мар. (35853 дин.) које се излаже на пензије. Један ученик основне школе стаје просечно 35⁵⁵ марака (4372 дин.) годишње.

Сиромашним ученицима даје општина потребне књиге, и што им треба за писање, цртање и ручни рад. Таквих ученика било је год. 1883: 7046, скоро четврти део од целокупног броја ђака.

Осим основних школа, о општинском трошку постоје још 3 гимназије, 2 реалке, 3 више грађанске школе, 4 више и средње женске школе, на које се троши 769093 марке (945984 дин.) на годину.

На све школе у Бреслави потрошило се год. 1883. марака 1859955, (2287744 дин.) од којих је издала општина 1759483 м. (2164164 дин.) а остало је подмирено из школске касе.

Још постоје за учење и образовање некоји заводи, као: недељне и вечерње школе за занатлије, цртачка школа за индустријалце, краљевска виша реалка, с којом је у свези школа за грађевинаре, и поред свега још 3 народне библиотеке. Неке од ових установа издржава сама општина, а неке добијају и помоћ.